Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 8. KOLOVOZ 1934. GOD. II.

Izlazi mjesečno. Pretplata Din 100·—
godišnje, Dinara 50·— polugodišnje.

Cijena Din 10·—

UNION
ČOKOLADA
KARAMELI
DESERTI

SPECIJALNA
SIRANA
PRODAJA MASLACA I DELIKATESA
M. BEK - ZAGREB
PRERADOVIĆEVA 2 - TELEFON 5287

ZAGREPČANI! IZLAŽITE I POSJETITE
XXII. ZAGREBACKI ZBOR 1.—10. IX. 1934.
o 25-toj godišnjici opstanka
Opći medjunarodni sajam uzoraka za sve vrsti robe sa specijalnim sajmovima:
Velika elektrotehnička izložba i radio - Naše rudarstvo i kamenje - Željezarska, strojarska i metalurg. industrija - Tekstil - Narodni kućni obrt - Prehranbena industrija - Poljoprivreda.

WEINBERGER I DRUG
BOJE, ČETKARSKA I MATERIJALNA ROBA
Jelačićev trg 6 - Telef. 28-16 ZAGREB Ilica 40 - Telefon 36-72

U redakcijskim i u poslovima uprave primaju se stranke svakog dana od 5-7 sati poslije podne u Gajevoj ulici 7, II kat, kamo se umoljavaju priposlati i rukopisi.

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA
BROJ 8. GOD. II. KOLOVOZ 1934.

Zakon o gradskim općinama

Naša država, koja je poslije rata imala tolika razna pravna područja, i ako je mlada, ipak je učinila velika djela na polju unifikacija zakona, da bi joj na tome mogla zavidjeti koja ta velika nacija.

Medju inim veoma potrebnim zakonima Narodna skupština na dan 6. srpnja, a Senat kraljevine Jugoslavije na dan 13. srpnja t. g. prihvatili su novi zakon o gradskim općinama.

Nj. Vel. Kralj je zakon potvrdio i on je proglašen u »Službenim Novinama« na dan 23. srpnja 1934. time, da stupa na snagu nakon šestdeset dana tj. na 25. rujna 1934.

Kako je zakon o gradskim općinama od velike važnosti po naš grad i naše gradjanstvo, a njegovo će trajanje biti sigurno kroz dugi niz decenija mi smo smatrali potrebnim, da u nekoliko riječi u najglavnijim crtama učinimo poredbu izmedju novog zakona i zakona od 21. lipnja 1895., koji je do sada bio u kreposti u gradu Zagrebu. Ujedno smo odlučili, da čitavi tekst novoga zakona preštampamo u našoj reviji, kako bi ga svaki naš gradjanin imao uvijek pri ruci.

Po starom zakonu o ustroju gradskih općina grad Zagreb kao zemaljski glavni grad bio je neposredno podredjen bivšoj kr. hrv. slav. dalm. zem. vladi u Zagrebu (§ 1. zakona ex 1895.), dok danas državna uprava vrši nadzor nad poslovima gradske samouprave preko bana. Jedino je grad Beograd neposredno podredjen kr. vladi u Beogradu.

G r a d j a n i n o m po starom zakonu mogao je postati onaj koga je gradsko zastupstvo primilo po njegovoj molbi (§ 11.), dok po § 13. novoga zakona gradsko vijeće ne može odbiti primiće u članstvo ili zavičajnost grada lice, koje to zamoli i koje bude ispunilo ove uvjete:

a) da uživa časna prava;

b) da se ne nalazi pod sudskom istragom ili optužbom za djela, koja povlače gubitak časnih prava;

c) da može izdržavati sebe i svoju porodicu i

d) ako je molilac najmanje 5 godina nastanjen u dotičnom gradu.

Nu novi zakon donio je i jedan novum u sticanju zavičajnosti, koji dosadanji zakon nije poznavao.

To je automatsko sticanje članstva (zavičajnost je isto što i članstvo), koje se postizava, ako neko lice u gradu boravi d e s e t godina i ako protiv njega ne predleže prigovori navedeni pod tačkom a) i b).

G r a d s k o v i j e ć e (zastupstvo) sastoji se u gradu Zagrebu od 72 vijećnika (§ 22. novog zakona), dok je dosadanje gradsko zastupstvo imalo 50 gradskih zastupnika (§ 25. starog zakona).

I z b o r i su bili po starom zakonu javni, a glasalo se redovno glasovnicama (kasnije kuglicama), ali je prema zakonu bilo slobodno svakomu izborniku i usmeno glasati (§ 38. starog zakona).

Novi zakon propisuje u § 23. da se pretsjednik (načelnik) i dvije trećine gradskih vijećnika (zastupnika) bira općim, jednakim, neposrednim i javnim glasanjem.

Jednu trećinu gradskih vijećnika postavlja ban iz redova lica, koja su upućena u komunalna pitanja.

M a n d a t g r a d s k o g n a č e l n i k a i zastupstva po starom zakonu (§ 43.) trajao je šest godina, dok ga novi zakon propisuje u § 26. sa četiri godine.

D j e l o k r u g grada obuhvaća sve poslove, koji se neposredno tiču interesa gradske općine, a odnose se na ekonomski, kulturni i socijalni napredak grada, a dijeli se na autonomni i preneseni djelokrug tj. onaj, koji grad vrši kao poslove državne uprave.

Po starome zakonu (§ 102.) vršilo je gradsko poglavarstvo poslove javne uprave kao upravna vlast prve molbe u smislu zakona od 5. II. 1886. o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarevima, za cijelo područje gradske općine.

Novi zakon u § 89. taksativno nabraja koje će poslove opće uprave iz nadležnosti prvostepenih vlasti vršiti gradovi. I u tom propisu dana je ministru unutarnjih poslova mogućnost, da u sporazumu sa resortnim ministrima u r e d b o m može u nadležnost gradova prenositi i druge poslove državne uprave, koji nisu navedeni u tom §, ali isto tako može od gradova pojedine poslove i oduzimati i prenositi na prvostepene opće upravne ili državne mjesne policijske vlasti.

G r a d s k e f i n a n c i j e u novome su zakonu obradjene u posebnom poglavlju (VII.) u kome je odredjeno kako se vrši to financiranje, što sve ulazi u gradsku imovinu, kako se sklapaju i zašto se mogu sklapati zajmovi, kako se vrši budžetiranje, na koji način se upravljaju gradska poduzeća i kako se vrši nadzor na gradskim finansijama.

Činovnici su po starom zakonu (§ 56.) bili nakon natječaja namješteni putem izbora po gradskom zastupstvu doživotno, dok novi zakon u § 112. utvrdjuje, da su odnosi izmedju gradske općine i njezinih službenika, koji se postavljaju na neodredjeno vrijeme, javno pravne prirode. Kod nekih vrsta činovnika (pravnih, sanitetskih, tehničkih i ostalih stručnih referenata) vezuje zakonodavac izbor o odobrenju nadzorne vlasti.

Razdjeljenje grada na odjelke. Po propisu § 85. mogu se štatutom u većim gradskim općinama odredjivati gradski odjelci sa ograničenim područjem, koji će odjelci vršiti potpuno samostalno u ime pretsjednika (načelnika) općine sve poslove gradske općine. Ova je ustanova zakona veoma korisna i biti će u pogledu pojednostavljenja administracije po gradjane od velike važnosti, jer će se svi poslovi moći po ovoj decentralizaciji mnogo brže i svrsishodnije odvijati.

Konačno je spomenuti, da novi zakon o gradskim općinama ne poznaje ustanove vrhovnoga načelnika kako je ona bila starim zakonom uredjena.

Time smo u kratko prikazali u glavnome razlike izmedju starog i novog zakona, pak ćemo sada donijeti sam tekst zakona, koji glasi:

I Opšte odredbe

§ 1

Gradske opštine — gradovi su samoupravna tela, i pravna lica po javnom i privatnom pravu.

§ 2

Pod ovaj zakon spadaju gradovi: Bakar, Banja Luka, Bela Crkva, Beograd, Bitolj, Bihać, Bjelovar, Valjevo, Varaždin, Velika Kikinda, Veliki Bečkerek, Vinkovci, Virovitica, Vranje, Vršac, Vukovar, Dubrovnik, Zagreb, Zaječar, Jagodina, Karlovac, Koprivnica, Kotor, Kragujevac, Križevci, Kruševac, Kumanovo, Leskovac, Livno, Ljubljana, Maribor, Mostar, Niš, Nova Gradiška, Novi Sad, Osijek, Pančevo, Petrinja, Peć, Pirot, Podgorica, Požarevac, Prizen, Priština, Ptuj, Ruma, Sarajevo, Senta, Senj, Sisak, Skoplje, Slavonska Pošega, Slavonski Brod, Smederevo, Sombor, Split, Sremska Mitrovica, Sremski Karlovci, Stara Kanjiža, Stari grad na Hvaru, Subotica, Sušak, Tetovo, Travnik, Tuzla, Užice, Hvar, Herceg-Novi, Celje, Cetinje, Čakovec, Čačak, Šabac i Šibenik.

§ 3

Gradovi su, po prostoru na koji se rasprostire njihova vlast, neprekidne — prirodne i ekonomske — jedinice.

Granice svakoga grada moraju biti pogodnim znacima vidno obeležene u prirodi.

§ 4

Rešavanje sporova o granicama izmedju grada i koje susedne opštine spada u nadležnost bana.

Rešavanje takvih sporova, izmedju gradova Beograda i Pančeva, ili izmedju kojeg od tih gradova i koje susedne opštine, spada u nadležnost Ministra unutrašnjih poslova.

§ 5

O popravkama granica izmedju gradske i koje susedne opštine rešava ban na zahtev koje od interesovanih opština, i po saslušanju interesovanog veća i opštinskog odbora, a rešava ih Ministar unutrašnjih poslova ako se popravke odnose na opštine grada Beograda i grada Pančeva ili ako se popravke odnose na opštine ovih gradova i susednih opština.

Pre rešenja pozvaće se zainteresovane opštine da se međusobno sporazumeju.

§ 6

Pripajanje koje susedne opštine ili jednog dela njenog gradu, razgrupisavanje gradske opštine ili odvajanje pojedinih delova grada, vrši se zakonodavnim putem.

Kad se gradskoj opštini pripaja druga opština, odnosno delovi područja koje opštine, važiće — u nedostatku posebne odredbe donesene zakonodavnim putem —i za pripojene delove odredbe koje bude donelo gradsko veće ili, u prelazno doba, koje bude donela nadzorna vlast o prostornom važenju postojećih propisa (statuta, uredaba, pravilnika i dr.). Na pripojenom području finansijske odredbe ostaju na snazi do nove budžetske godine.

§ 7

Ako se pri promenama po § 6, u koliko se ne pripajaju cele opštine, zainteresovane opštine u pogledu prava i obaveza kao i raspodele opštinskih službenika ne mogu sporazumeti u roku od tri meseca, spor će se predati na rešenje, najdalje u roku od mesec dana, izbranom sudu koji obrazuje nadzorna vlast. U izbrani sud biraju dva predstavnika interesovane strane, a ako se sudije u pogledu pretsednika ne slože, njega će odrediti nadzorna vlast. Opštinski službenici dužni su prema sporazumu opština, odnosno odluci izbranog suda, preuzeti službu, ako odgovara njihovom dotadanjem položaju.

§ 8

Udruživanje više gradova il grada i drugih opština za podmirenje pojedinih potreba koje se mogu zadovoljiti samo zajedničkim radom ili zajedničkim materijalnim sredstvima odobrava Ministar unutrašnjih poslova. O razduženju odlučuju opštine, a i Ministar unutrašnjih poslova može o tome odlučiti.

§ 9

Promena imena grada vrši se zakonom.

§ 10

Svaki grad mora upotrebljavati pečat no kome će u sredini bit državni grb, a unaokolo ime grad i nadleštva.

II Članovi i stanovnici grada

§ 11

Član grada može biti samo državljanin Kraljevine Jugoslavije.

Zavičajnost je isto što i članstvo jedne opštine.

Članstvo jednog grada gubi se samo kad se stekne članstvo druge opštine, ili gubitkom državljanstva.

§ 12

Po zakonu žena dobija članstvo muža, maloletna bračna deca oca, vanbračna maloletna deca majke, maloletna pozakonjena deca oca od dana rođenja, a usvojena maloletna deca usvojitelja; nahodčad stiču članstvo u opštini u kojoj su nađena.

Državni službenici i javni samoupravni službenici, kao i sveštenici, po zakonu su članovi opštine, u kojoj je njihovo stalno službeno sedište, osim ako u roku od tri mesca od dana odluke o promeni službenog sedišta izjave da zadržavaju staro članstvo. Za službenice udate važi prvi stav.

Zakonito razvedena žena zadržava članstvo u opštini kojoj je pripadala u trenutku razvoda braka; ako je brak poništen, vraća se u članstvo opštine kojoj je pripadala pre udaje a zadržava članstvo dobiveno po mužu, ako u roku od tri meseca od dana poništaja braka izjavi da to želi.

§ 13

Za prijem u članstvo potrebno je:

1) da molilac uživa časna prava;

2) da se ne nalazi pod sudskom istragom ili optužbom za dela koja povlače gubitak časnih prava;

3) da može izdržavati sebe i svoju porodicu.

Odluku o prijemu donosi gradsko veće, koje prijem ne može odbiti ako su ispunjeni prednji uslovi i ako je molilac naj-

manje pet godina stalno nastanjen u toj opštini.

Opština o odluci o prijemu u članstvo izveštava onu opštinu kojoj je molilac dotle pripadao.

Ako je neko lice stalno nastanjeno najmanje deset godina u jednoj opštini, a ona ne može protivu njega s pogledom na to vreme stavit prigovor naveden pod tačkom 1 ovog paragrafa, niti može protiv njega staviti prigovor iz tačke 2 ovog paragrafa, po zakonu je steklo članstvo ove opštine i izgubilo u opštini u kojoj ga je do tad uživalo, osim ako izjavi da zadržava dosadašnje članstvo i dokaže da nadležna opština na to pristaje.

Niko ne može bit izbrisan iz spiska članova jedne opštine dok ne bude unesen u spisak članova druge opštine.

§ 14

Sporove o članstvu jednog lica između grada i koje druge opštine rešava ban; a između gradova Beograda i Pančeva ili kojeg od ovih gradova i koje druge opštine rešava Ministar unutrašnjih poslova.

§ 15

Licu za koje se ne može utvrditi kojoj opštini kao član pripada odrediće se članstvo one opštine u kojoj je rođeno. Ako se ova ne može utvrditi, onda one opštine u kojoj je poslednjih pet godina bilo najduže nastanjeno, a ako se ne može i ovo utvrditi, onda one opštine u kojoj se nalazi, sve dotle dok se ne utvrdi njegovo pravo članstvo.

§ 16

Lica koja budu primljena u državljanstvo, ako nisu uz molbu podnela obećanje jedne opštine da će ih primiti u članstvo, članovi su u prvom redu one opštine u kojoj su rođena, u drugom redu u kojoj su stalno nastanjena i najzad one opštine u kojoj se žele stalno nastaniti, što će se u rešenju o prijemu u državljanstvo označiti .

§ 17

Grad može izabrati za svog počasnog člana lice zaslužno za zemlju i grad.

§ 18

Članovi opštine koji osiromaše, a ne mogu privređivati, i ako nemaju koga ko bi ih po zakonu bio dužan izdržavati i pomoći, odnosno ukoliko nemaju prava na pomoć po kom drugom zakonu, ili ne uživaju to sa koje druge strane, imaju prava na pomoć od gradske opštine, u granicama odobrenih kredita, odnosno iz sretstava dobrotvornih ustanova kojima opština rukuje. Za decu do 14 godina ova pomoć se odnosi i na njihovo telesno i duhovno podizanje.

Opštine ne smeju ni članovima drugih opština uskratiti najpotrebniju pomoć, ako padnu u bedu, ali imaju o tome odmah izvestiti nadležnu opštinu. Opštini pripada pravo na naknadu dane pomoći upravnim putem.

§ 19

Stanovnici opštine, iako nisu članovi, imaju prava na stanovanje u opštini ukoliko to nije važećim propisima drukčije određeno, kao i pravo uživanja opštinskih dobara i ustanova, opredeljenih za javnu upotrebu, a tako isto imaju i sve dužnosti u podnošenju opštinskih tereta.

§ 20

Svaka je opština dužna voditi spisak stanovnika stalno nastanjenih u gradskoj opštini, a odvojeno spisak svojih članova, i izdavati na zahtev o tome javne isprave.

III Organizacija

§ 21

Organi gradske opštine su gradsko veće i pretsednik gradske opštine.

§ 22

Gradsko veće sastoji se:

1) U gradovima do 10.000 stanovnika iz 27 većnika;

2) U gradovima od 10.000 do 20.000 stanovnika iz 36 većnika;

3) U gradovima od 20.000 do 40.000 stanovnika iz 45 većnika;

4)U gradovima od 40.000 do 100.000 stanovnika iz 54 većnika; i

5) U gradovima od 100.000 stanovnika ili više iz 72 većnika.

Broj gradskih većnika određen ovim zakonom može se smanjiti najviše za jednu trećinu, gradskim statutom, koji odobrava nadzorna vlast.

§ 23

Pretsednik i dve trećine gradskih većnika biraju se opštim, jednakim, neposrednim i javnim glasanjem.

Biračku sposobnost imaju svi stanovnici koji su uvedeni u birački spisak gradske opštine prema zakonu o biračkim spiskovima.

Jednu trećinu gradskih većnika postavlja ban, a za gradove Beograd i Pančevo Ministar unutrašnjih poslova, iz reda lica posvećenih u komunalna pitanja.

§ 24

Za pretsednika i gradskog većnika može biti izabran, odnosno za većnika postavljen, onaj član gradske opštine koji ima biračko pravo po zakonu o biračkim spiskovima, koji je navršio trideset godina i koji je najmanje pet godina nastanjen u gradu, a nije isključen od izbora.

Uslov petogodišnjeg nastanjenja ne važi za državne i samoupravne činovnike.

§ 25

Ne mogu biti pretsednik i većnici:

1) gradski službenici dok su u aktivnoj službi;

2) službenici onih vlasti koje nad gradskom opštinom vode neposredni nadzor;

3) oni koji su sa gradskom opštinom u parnici dok se parnica ne svrši;

4) opštinski nabavljači, preduzimači opštinskih radova i zakupci opštinskih dobara i prihoda;

5) oni koji imaju o upravi gradske imovine ili o upravi kojeg gradskog zavoda, ili o poverenom im od grada kakvom poslu račun položiti, dok to ne učine;

6) oni koji se bez opravdanog razloga nisu primili pretsedničke ili većničke dužnosti prilikom posljednjih izbora;

7) oni koji stalno uživaju izdržavanje ili potporu iz opštinskih ili drugih javnih sredstava osim državnih;

8) oni koji ne znaju službeni jezik.

Oni koji su sa pretsednikom u srodstvu po krvi do 4 ili po braku do 2 stepena zaključno ne mogu biti većnici.

§ 26

Mandat pretsednika i gradskog većnika traje četiri godine, odnosno u slučaju međuvremenih izbora do prvih redovnih izbora.

§ 27

Redovne izbore za pretsednika i gradske većnike naređuje Ministar unutrašnjih poslova.

Na pet dana pred redovne izbore ne može nikakva vlast pozivati birače ni na kakve skupove, kao: na zajednički rad ili kuluk, ili na vojničke smotre ili vežbanja, osim slučajeva preke opasnosti; tako isto ne može pozivati ni pojedine birače, osim u slučajevima neodložne potrebe ili u slučajevima isleđivanja zločina ili prestupa ma koje vrste. Ako su birači bili ranije pozvani ili iskupljeni, moraće se raspustiti na tri dana pre izbora.

§ 28

Izbor se vrši u zgradi ili zgradama koje za to gradsko veće odredi; glasanje se ne može vršiti u bogomoljama.

Glasanje se vrši po biračkim spiskovima na onoliko mesta koliko tih spiskova ima.

Dan izbora, mesto gde će se glasati i zgrade u kojima će se glasati pretsednik gradske opštine će obznaniti najmanje trideset dana pre dana određenog za izbor; u taj rok ne računa se dan oglasa i dan izbora.

§ 29

Svaka zgrada u kojoj se glasa, ako nije dovoljno sama prostrana, mora imati ograđeno dvorište koje se može zatvoriti.

§ 30

Za svako mesto gde se glasa biće obrazovan birački odbor koji se sastoji od jednog pismenog birača dotičnog grada koga određuje nadzorna vlast najmanje na pet dana pre izbora i od dva gradska

većnika koje gradsko veće bira u istom roku. Za svakog člana biračkog odbora jednovremeno se određuje i zamenik.

Određeni pismeni birač pretsednik je biračkog odbora. On ne može biti i kandidat.

Članovima biračkog odbora i njihovim zamenicima mora pretsednik gradske opštine saopštiti izbor odmah, a najdolje u roku od 24 sata po izvršenom izboru. Isto tako će učiniti nadzorna vlast u pogledu određenog pismenog birača za pretsednika biračkog odbora, kome se tada uručuje i akt o postavljenju.

Ako bi koji član biračkog odbora bio sprečen da dođe na izbor, njega će zastupati određeni zamenik.

Kad se popunjavanjem biračkih odbora iscrpi ukupan broj gradskih većnika, gradsko veće dopuniće taj broj biračima koji imaju uslove za gradskog većnika.

§ 31.

U gradovima gde se glasa na više mesta postoji i glavni birački odbor, koji se sastoji iz svih pretsednika pojedinih biračkih odbora i jednog gradskog većnika, ili njegovog zamenika, koje bira gradsko veće kada i članove ostalih biračkih odbora.

Pretsjednik je glavnog biračkog odbora onaj od pretsednika biračkih odbora koji je po godinama najstariji.

§ 32

Ako se ko od određenih članova biračkog odbora ne bi mogao iz opravdanih razloga primiti ove dužnosti, on će o tome obavestiti pretsednika gradske opštine, odnosno postavljeni pretsednici nadzornu vlast, i to u roku od 24 sata, koji će ceniti razloge i u slučaju potrebe odrediti drugo lice.

§ 33

Birački odbori odlučuju većinom glasova. U slučaju ravne podele glasova, smatra se da je usvojeno ono za šta je glasao pretsednik.

Pretstavnici kandidatskih lista imaju pravo prisustvovati radu biračkog kao i glavnog biračkog odbora za sve vreme izbora i stavljati primedbe koje se na zahtev unose u zapisnik.

§ 34

Birači mogu glasati svaki samo jedanput, samo lično, samo na glasačkom mestu svoje opštine i samo za jednu od utvrđenih kandidatskih lista.

Pretsednik i članovi biračkog odbora glasaće na onom glasačkom mestu gde su određeni, ako su uvedeni u birački spisak grada.

§ 35

Izbor će se vršiti po kandidatskim listama koje moraju sadržati onoliko kandidata i većničkih zamenika za koliko je izbor raspisan.

§ 36

Kandidatska lista sadrži: porodično i rođeno ime, zanimanje i stan kandidata i zamenika; datum i mesto izdanja i potpise predlagača.

Predlagača mora biti u gradovima do 30.000 stanovnika najmanje 100, a u ostalim gradovima 200; predlagači moraju biti uvedeni u birački spisak grada.

Pismeni predlagači potpisuju listu sami, a nepismene potpisaće drugi po njihovom ovlašćenju, što će se na samoj listi naznačiti. No ni u kom slučaju jedno lice ne može potpisati više od deset nepismenih predlagača.

Kandidatska lista može imati svoga pretstavnika ili zamenika u biračkom odboru. To će se naznačiti na kandidatskoj listi ispod imena kandidata. U gradovima gde se glasa na više mesta pretstavnik i zamenik može se odrediti za svako mesto.

Obrazac kandidatskih lista propisaće Ministar unutrašnjih poslova .

§ 37

Kandidatska lista predaje se u dva originalna primerka nadležnom sreskom sudu na potvrdu nepotrebno ili preko pretsednika gradske opštine najdalje do osmog dana pre izbora.

U slučaju da je lista predana pretsedniku gradske opštine, on je mora poslati

sudu na postupak u roku od 24 sata. Liste predaju dva pismena predlagača čije se izjave stavljaju u zapisnik.

Uz originalne liste predaje se pismen pristanak kandidata za pretsednika, većnike i većničke zamenike i po jedan primerak kandidatske liste za svako glasačko mjesto bez imena predlagača.

Nadležni sud, u roku od 48 sati od prijema, pregleda listu, i pošto se uveri da je ona propisno sastavljena, potvrđuje je. U protivnom je odbacuje, o čemu podnosioce izveštava rešenjem.

Od potvrđene liste sud jedan primerak zadržava za svoju arhivu, jedan predaje podnosimo, a one bez imena predlagača šalje pretsedniku gradske opštine da ih preda biračkim odborima.

Rešenje suda o odbijanju i potvrdi kandidatskih lista je konačno.

§ 38

Kandidatska lista može se uputiti sudu poštom preporučeno. Dan predaje pošti smatra se kao dan predaje sudu.

§ 39

Kandidatske liste potvrđene od strane suda ne mogu se više ispravljati i menjati, osim slučaju da koji kandidat umre ili izgubi uslove predviđene zakonom. Na mesto ovakvog kandidata može se upisati drugo lice, ako ovako izmenjenu listu potpišu polovina predlagača koji su raniju listu potpisali. Izmena u ovim slučajevima može biti samo do trećeg dana pre izbora. Ovako izmenjena lista predaje se ponova sudu na potvrdu po propisima ovog zakona. Sud sa ovako izmenjenim kandidatskim listama u svemu postupa po odredbama § 37.

Za vreme sudskog odmora dežurni sudija vrši poslovne koje inače vrši sud u pogledu izbora.

§ 40

Na dan izbora svi članovi biračkog odbora ili njihovi zamenici sastaće se u zgradi, po glasačkim mestima gde će biti glasanje, u šest sati pre podne i tu će primiti na revers od pretsednika gradske opštine birački spisak, sveske za upisivanje glasača za svaku kandidatsku listu, knjigu za vođenje zapisnika, kandidatske liste, opštinski pečat i ostalo što treba.

Sve kandidatske liste prilepiće birački odbor na vidno mesto u sobi u kojoj se vrši glasanje.

§ 41

Kad birački odbor sve to uradi, i primi sve što mu je za glasanje potrebno, kao i potreban broj pisara i pomagača koje mu uputi pretsednik gradske opštine, on će o svemu tome napraviti zapisnik u kome će naročito označiti sve primljene kandidatske liste, i koji će potpisati svi članovi biračkog odbora, a zatim početi primati birače.

§ 42

Za sve vreme glasanja mora zasedavati za biračkim stolom pretsednik biračkog odbora ili njegov zamenik i najmanje još jedan član biračkog odbora.

§ 43

O održanju reda za vreme glasanja stara se pretsednik biračkog odbora. U slučaju potrebe pretsednik je ovlašćen da traži pomoć od opštinske ili državne vlasti, i ona je dužna odazvati se njegovom pozivu.

§ 44

Niko ne sme stupiti na biralište pod oružjem ili sa oruđem upotrebljivim za boj, osim slučaja kad pretsednik biračkog odbora pozove oružanu pomoć radi održanja reda na biralištu.

Ni službenici državni ili samoupravni koji po službenoj dužnosti nose oružje ne mogu stupiti na biralište pod oružjem radi upotrebe svog biračkog prava.

§ 45

U sobu gdje se glasa puštaće se glasači redom po jedan ili više, no nikako više od pet odjedanput.

§ 46

Svaki birač kad uđe u glasačku sobu mora pre glasanja kazati glasno da čuju svi članovi biračkog odbora svoje porodično i rođeno ime i zanimanje, a u me-

stima gde ima više glasačkih mesta, i svoj stan. Pretsednik biračkog odbora, pošto se uveri da je birač u birački spisak uveden, ako ga niko u biračkom odboru ne poznaje, upitaće ga je li on baš to lice pod čijim se imenom prjiavio da glasa i napomenuće mu zakonske posledice od toga, ako na tuđe ime bude glasao.

Kad birač potvrdi da je on to lice pod čijim se imenom javio da glasa, onda će se o tom nepoznatom biraču sastaviti zapisnik u kome će se zapisati lični opis njegov kao i ulica — broj njegovog stana. Pretsednik ima pravo narediti da se takav nepoznati birač odmah i fotografiše. Ako takav nepoznati birač ne podnese na zahtev odbora dokaze o svom identitetu koji bi po oceni odbora bili dovoljni za utvrđivanje njegove identičnosti, onda odbor toga birača neće pustiti da glasa.

Ako se dogodi da se o nekom biraču porodi sumnja u biračkom odboru u pogledu njegovog identiteta, birački će odbor rešiti hoće li se takav birač pustiti da glasa.

Pretsednik biračkog odbora pokazaće svakom biraču sve kandidatske liste po imenima njihovih nosilaca, i pitati ga za koju listu glasa. Ne učini li se sve ovo, svaki član odbora ima pravo da ovo primeti, a kad se glasanje svrši da u zapisnik ubeleži kao protest protiv nepravilnog odborovog postupka.

Birač glasa za listu javno imenujući nosioca kandidatske liste za koju glasa. Njegovo će se ime upisati u svesku u koju se upisuju glasači za tu kandidatsku listu.

Birač koji zbog kakve teške telesne mane ne bi mogao glasati na način kako je to u ovom članu rečeno ima pravo pred birački odbor privesti punomoćnika koji će mesto njega dati glas. O ovome će birački odbor doneti odluku i staviti je u zapisnik.

§ 47

Čim je koji birač glasao, dužan je uklonti se sa birališta. Za biralište smatra se zgrada u kojoj se glasa i njeno dvorište.

§ 48

Birački odbor ne može nikome uskratiti da glasa koji je upisan u birački spisak. Ako odbor ili pojedini član odbora ima šta da primeti, staviće se to u zapisnik.

Ako se koji glasač prijavi da glasa, a na njegovo ime je neko već glasao, onda će pretsednik biračkog odbora, pošto postupi po prvom stavu § 46 i uveri se nesumnjivo o identičnosti i upisu u birački spisak, takvog birača pustiti da glasa a u spisku gde je drugo lice pod njegovom imenom uvedeno naznačiće se da taj glas ne važi. Ovo će se uneti i u izborni zapisnik.

§ 49

Nikakva vlast ne može ni u kom slučaju uzeti birača na odgovor za glas koji je dao na izboru.

§ 50

Glasanje traje neprekidno od 7 do 18 sati. Samo u slučaju nereda a po pristanku odborske većine, može se izbor prekinuti za vreme dok se red ne povrati. Povod nereda i vreme za koje je izbor morao biti prekinut zabeležiće se u zapisnik.

U 18 sati zatvara se dvorište ili zgrada, ako dvorišta nema, i niko se više neće pustiti unutra, ali će se produžiti i dalje primanje glasova od onih birača koji se zateku u dvorištu ili zgradi sve dok oni svi ne glasaju, pa ma dokle to trajalo. Ako je glasanje zbog nereda moralo biti prekinuto duže od jednog sata, za toliko će se docnije od 18 sati prestati sa puštanjem birača na biralište.

§ 51

Za sve vreme glasanja vodiće se zapisnik o svemu što se desi i što ma koji od članova biračkog odbora nađe za vredno da se zabeleži. Svi članovi odbora potpisuju zapisnik.

Svaki član odbora može odvajati mišljenje i stavljati svoje primedbe.

§ 52

Točenje ili davanje ma na kakav način alkoholnih pića zabranjeno je na dan izbora. Ovu će zabranu opština obnarodovati.

§ 53

Kad se svrši glasanje zabeležiće se u zapisnik u koje je doba glasanje zaključeno, kao i sve ostalo što se odnosi na tok izbora a ranije nije zabeleženo. Svi članovi biračkog odbora potpisaće se, a svaki od njih ima pravo odvojiti mišljenje i staviti primedbe.

§ 54

Posle ovoga pristupiće se prebrojavanju glasova datih za pojedine kandidatske liste, i na kraju svakog spiska kandidatske liste zabeležiće se slovima koliko je birača glasalo za dotičnu kandidatsku listu, pa će ispod toga potpisati svi članovi biračkog odbora. Potom se u zapisnik unosi broj glasova datih za svaku kandidatsku listu kao i ukupan broj glasača. Kad se i ovo svrši zapisnik će se zaključati i svaki tabak potpisaće svi članovi biračkog odbora, a pored toga staviće se i opštinski pečat. Odvojena mišljenja i primedbe o radu odbora i ovde su dopuštene.

§ 55

U gradovima koji imaju više glasačkih mesta birački odbori po glasačkim mestima, pošto na pokazani način izvrše prebrojavanje glasova i sastave zapisnik i potpišu ga, odmah sva akta stavljaju u jedan zavoj, pa ga pretsednik biračkog odbora odmah nosi i predaje pretsedniku glavnog biračkog odbora na revers.

§ 56

Birački će odbor, odnosno glavni birački odbor, odmah po svršenom poslu doneti rešenje o izabranim i još istoga dana rezultat izbora objaviti pismeno na gradskom domu.

Jedno svoje rešenje sa svima izbornim aktima odbor će predati pretsedniku gradske opštine, koji će mu o tome izdati revers, a drugo će rešenje poslati nadzornoj vlasti.

§ 57

Ukoliko drukčije nije određeno, odredbe o radu biračkih odbora važe i za rad glavnog biračkog odbora.

§ 58

Ako je bilo dve ili više kandidatskih lista većnička mesta podeliće se kandidatima na ovaj način. Zbir svih danih glasova podeljen brojem većnika koliko se biraju daje količnik. Liste koje su dobile manji broj glasova od količnika ne učestvuju u dodeljivanju većničkih mesta. Broj glasova svake od ostalih kandidatskih lista deli se sa 1, sa 2, sa 3 i tako redom, pa se sa lista čiji su najveći količnici uzima redom do potrebnog broja po jedan većnik. U slučaju da dva kandidata sa jednakim količnicima ne mogu da uđu u veće, kocka će odlučiti koji će od njih ući.

Ako dve najjače kandidatske liste dobiju jednaki broj glasova, izbor će se ponoviti u drugu narednu nedelju, što će pretsednik gradske opštine objaviti čim ga o tome obavesti birački, odnosno glavni birački odbor.

§ 59

Na upražnjena mesta izabranih većnika dolaze po redu kandidati većnika, odnosno kandidati zamenika sa iste liste.

Ako se posle koje iscrpene liste upraznі više od jedne trećine zakonskog broja mesta većnika koji se popunjava izborom pa se upražnjena mesta ne mogu popuniti, izvršiće se za ta mesta izbor u roku od dva meseca. U tom slučaju broj kandidata na listi i njihovih zamenika biće ravan broju upražnjenih mesta.

Ako se zakonski broj mesta većnika koji se popunjava izborom smanji na jednu polovinu, vrši se nov izbor u celosti.

Dan izbora određuje ban, odnosno u Beogradu i Pančevu Ministar unutrašnjih poslova.

§ 60

Ako na dan izbora zbog nereda ili iz budi kakvih uzroka ne bude izvršeno glasanje na jednom ili više glasačkih me-

sta, biracki će odbor odmah narediti da se na svim tim mestima izvrši glasanje u iduću nedelju. Na ovom glasanju postupaće se u svemu onako kao i pri prvom glasanju. Da će se naknadno glasati, pretsednik gradske opštine objaviće u opštini istoga dana kada mu to javi birački odbor.

§ 61

Protiv nepravilnosti izbora ima svaki upisani birač pravo žalbe Državnom savetu u roku od osam dana računajući od dana izbora.

Žalba se predaje pretsedniku gradske opštine koji je dužan poslati je na rešenje Državnom savetu sa odnosnim aktima u roku od dva dana po isteku roka za podnošenje žalbi. Žalilac može prepis žalbe poslati i neposredno Državnom savetu, koji će ga smatrati originalom, ako opština u zakonskom roku ne pošalje original.

Dan predaje žalbe pošti preporučeno računa se kao dan kad je žalba predana opštini, odnosno Državnom savetu.

O žalbama rešava se po odelenjima i mora se doneti odluka u roku od mesec dana po prijemu akta.

Ako se poništi izbor zbog nepravilnog postupka biračkog odbora, ima se najdalje u roku od mesec dana od dana prijema odluka izvršiti novi izbor. U ovom slučaju postavlja se nov birački odbor po propisima ovoga zakona, a kandidatske liste ostaju iste koje i za izbor koji je bio poništen.

Ako se poništi izbor zbog drugih nepravilnosti, ima se izvršiti novi izbor u roku od dva meseca sa obnovom celog predizbornog postupka.

Dan izbora određuje ban, odnosno u Beogradu i Pančevu Ministar unutrašnjih poslova.

Ako Državni savet nađe da je nepravilno samo utvrđenje rezultata izbora, sam će pravilno utvrditi taj rezultat.

§ 62

U pogledu krivica kod opštinskih izbora i krivičnog postupka imaju se shodno primeniti zakonski propisi o izboru narodnih poslanika.

Novčane kazne, izrečene u izbornim krivicama, izriču se u korist opštine.

§ 63

Do uvođenja u dužnost novog pretsednika i veća stari pretsednik i veće vrše dužnost.

§ 64

Pretsednik i gradski većnici uvode se u dužnost čim izbor postane izvršan.

§ 65

Prvu sednicu po izvršnosti izbora saziva dotadašnji pretsednik gradske opštine. Ako on to ne učini u roku od pet dana, to će učiniti nadzorna vlast u roku od sledećih osam dana. Razmak od dana saziva do dana za koji se sednica saziva ne može biti duži od osam dana.

§ 66

Na prvoj sednici pretsednik gradske opštine i većnici polažu sledeću zakletvu:

»Ja N. N. zaklinjem se jedinim Bogom da ću Kralju i Otadžbini biti veran; da ću se u radu pridržavati Ustava i zemaljskih zakona; da ću čuvati državno i narodno jedinstvo; i da ću dužnosti svoga zvanja tačno otpravljati i samoupravne i državne interese savesno zastupati i braniti. Tako mi Bog pomogao«.

Zakletva se unosi u zapisnik, i potpisuju je svi zakleti.

§ 67

Izabrani je dužan primiti se izbora. No ako bi to odbio bez opravdanih razloga, ili ne bi htoe položiti zakletvu u roku koji mu se ostavi, ugbi mandat i gradsko veće kazniće ga novčano do 1000 dinara u korist opštine.

§ 68

Pretsednik gradske opštine i većnici moraju ostati na svojim položajima i vršiti službu za sve vreme dok traje njihov mandat.

Samo oni kod kojih postoje takvi uzroci koji ih sprečavaju da dalje vrše ovu dužnost mogu dati ostavke. O tome rešava gradsko veće na prvoj narednoj sednici.

§ 69

Veće donosi odluke u sednicama.

Sednice veća saziva pretsednik gradske općine prema potrebi, a dužan je najdalje u roku od tri dana sazvati sednicu za raspravu onih predmeta radi kojih su pismeno tražili saziv sednice jedna trećina stvarnog broja većnika ili nadzorna vlast. Poziv za sednicu mora se pismeno i blagovremeno dostaviti svakom većniku i objaviti na gradskom domu, inače se sednica ne može održati. U pozivu mora biti označeno mesto, dan i vreme sastanka i dnevni red.

U sednici se raspravlja o predmetima koji su na dnevnom redu. Predlozi koje pretsjednik gradske opštine iznese van dnevnog reda kao hitne, ili predlozi koje pre sednice preda pretsedniku pismeno koji većnik, mogu se po svršenom dnevnom redu uzeti u raspravu, ako veće većinom od dve trećine glasova to odobri.

Po pravilu treba da bude svaki predmet, o kome ima da rešava veće, prethodno pripremljen i proučen u jednom odboru.

U sednicama mogu kao referenti pretsednika gradske opštine učestvovati gradski činovnici.

Bliže odredbe o poslovanju veća i odbora propisaće gradsko veće posebnim poslovnikom.

§ 70

Gradskog većnika koji bez opravdanog razloga izostane od tri uzastopne sednice ili napusti sednicu i time osujeti rad veća, gradsko veće može kazniti novčano do 300 dinara u korist opštine.

Gradsko veće može razrešiti dužnosti većnika koji u toku jedne godine izostane sa više od polovine sednica bez opravdanog razloga.

§ 71

Da bi veće moglo rešavati mora u sednici biti polovina i jedan više od stvarnog broja većnika, što će se utvrditi u početku sednice. Smatra se da potreban broj prisutnih postoji, ako se to ne osporava i protivno ne utvrdi. Ako se to utvrdi, pretsednik će sednicu zaključiti.

Ako se sednica nije mogla održati zbog toga što nije došao dovoljan broj većnika, ili što je sednica morala biti zaključena usled utvrđenja nedovoljnog broja većnika, saziva se druga sa istim dnevnim redom. Na ovoj sednici može se rešavati, ako je prisutna najmanje jedna trećina stvarnog broja većnika. U pozivu za sednicu moraju se većnici na to upozoriti.

§ 72

Gradsko veće rešava većinom danih glasova. Pri jednakoj podeli glasova smatra se da je predlog odbačen, osim kad veće vrši izbor, u kom slučaju se ponova glasa, pa ako se opet dobije podjednaka podela glasova, pretsedavajući odlučuje svojim novim glasom, ukoliko statutom nije za izbor određen drugi postupak.

§ 73

Sednice veća su javne osim slučaja kad pretsednik gradske opštine odredi ili jedna petina prisutnih većnika zatraži da sednica bude tajna. Ali, ako veće u toku tajne sednice nađe da nema mesta tajnoj sednici, pretvara se ova u javnu.

Budžet i završni račun mora se rešavati u javnoj sednici.

Odluke se uvek proglašavaju u javnoj sednici.

§ 74

U sednice nemaju pristupa deputacije.

§ 75

Na sednicama veća glasa se javno. Ako veće zaključi da se tajno glasa, glasaće se listićima.

Izbor gradskih činovnika uvek se vrši tajnim glasanjem.

§ 76

Pretsednik i većnici se isključuju od raspravljanja i rešavanja u onim slučajevima u kojima se isključuju i upravni organi po opštem upravnom postupku, a ne mogu tada ni biti prisutni.

Pretsednik i gradski većnik ne može za drugoga da vodi parnicu protivu grada, niti zastupati stranke u njihovim odnosima sa gradskom opštinom.

§ 77

Pretsednik gradske opštine otvara, rukovodi, zaključuje sednice i pretseda-va sednicama gradskog veća. Ima pravo govora i glasa.

Pretsednik održava red na sednicama. On može kazniti opomenom pojedine većnike koji se ne bi pokoravali njegovim naredbama izdanim u interesu reda, dostojanstva i nesmetanog rada u sednici. Ako opomena ostane bezuspešna, može veće, na predlog pretsednika, izreći novčanu kaznu do 300 dinara u korist opštine. Ako ponašanje većnika i dalje onemogućava rad veća, veće ga može isključiti iz te sednice. Inače većnik za svoj rad na sednicama veća odgovara pred redovnim sudovima za zločina i prestupna dela.

§ 78

Većnici za svoj rad u gradskom veću nemaju nikakvu platu od opštine. Ako po opštinskoj potrebi vrše kakav posao van sednica veća i odbora po ovom zakonu, kopčan sa troškovima, veće im može odrediti naknadu. Visina naknade određuje se propisima o izvođenju budžeta.

§ 79

O sednicama gradskog veća vodi se zapisnik u koji se ima zapisati: dnevni red sednice, da li je svima većnicima dostavljen poziv za sednicu, imena prisutnih većnika, kratak sadržaj svakog predmeta i predloga, ishod glasanja za svaki predlog, i zaključak veća.

Većnik ima pravo da priključi zapisniku svoje odvojeno mišljenje.

Zapisnik potpisuje pretsednik gradske opštine i dva većnika koje veće za to odredi.

§ 80

Na čelu gradske opštine stoji pretsednik. Bira se zajedno sa gradskim većem i stavlja se na čelo kandidatske liste kao kandidat za pretsednika. Za pretsednika je izabran kandidat sa najjače liste.

Lica koja se nalaze u aktivnoj državnoj ili samoupravnoj službi, kao i sveštenici ne mogu biti pretsednici gradskih opština.

§ 81

Gradska opština ima jednog potpretsednika.

Kad pretsednik nije na dužnosti, ili ako je njegovo mesto upražnjeno, zamenjuje ga potpretsednik. Potpretsednika zamenjuje u ovakvim slučajevima naredni većnik sa iste liste.

Potpretsednik je prvi većnik sa najjače kandidatske liste, odnosno naredni, ako se njegovo mesto uprazni.

Izuzetno od stava trećeg statutom se može ustanoviti u gradovima da potpretsednik stalno vrši pojedine poslove iz nadležnosti pretsednika gradske općine, a po njegovim uputstvima. U ovom slučajb potpretsednik se bira na isti način kao i pretsednik, s tim da i za njega važe shodno propisi iz §§ 23, 24, 25, 26, 27, 37, stav treći, 63, 64, 66, 68, 76, 80 i 82. Potpretsednik i kad nije većnik poziva se na sednice veća i u njima ima pravo govora.

§ 82

Ako se mesto pretsednika uprazni, pretsednika bira gradsko veće iz svoje sredine u roku od jednog meseca.

Izbor se vrši tajnim glasanjem. Ako pri prvom glasanju ne dobije ni jedan kandidat apsolutnu većinu danih glasova, glasanje će se ponoviti. Ako ni na ponovnom glasanju niko ne dobije apsolutnu većinu, vrši se uži izbor između dva kandidata koji su dobili najveći broj glasova. Ako je ostalo neodlučeno koja lica ulaze u uži izbor, kockom će se odlučiti koja dva kandidata ulaze u taj izbor. U slučaju ravne podele glasova priužem izboru između dva kandidata odlučuje kocka.

§ 83

Služba pretsednika gradske opštine i potpretsednika je počasna.

Pretsedniku gradske opštine gradskim statutom može se odrediti stalna naknada za vršenje dužnosti u obliku godišnje ili mesečne plate; na ovaj način odrediće se naknada i potpretsedniku za vreme vršenja pretsedničke dužnosti, a može

mu se odrediti stalna naknada u obliku godišnje ili mesečne plate, ako je statutom ustanovljeno da on stalno vrši dužnost.

§ 84

Pretsedniku gradske opštine i potpretsedniku otsustvo duže od pet dana daje gradsko veće, ili nadzorna vlast; u prvom slučaju izveštava se nadzorna vlast, koja otsustvo može odgoditi.

§ 85

Po gradskom statutu mogu veće gradske opštine imati odeljke sa ograničenim područjem radi lakšeg vršenja određenih poslova iz nadležnosti pretsednika gradske opštine, osim onih koji traži svojom prirodom jednoobrazno vršenje, ili prelaze teritorijalnu nadležnost toga kraja, ili koji zbog svoje važnosti traže da ih neposredno otpravlja pretsednik gradske opštine.

Na čelu odeljka stoji službenik koga određuje pretsednik gradske opštine. On otpravlja poslove samostalno u ime pretsednika gradske opštine, a po njegovim uputstvima i pod njegovim nadzorom. Njegove odluke smatraju se kao odluke pretsednika. Osoblje koje će ga pomagati u radu određuje pretsednik.

U selima koja su u sastavu gradske opštine može gradsko veće odrediti jednog stanovnika sela, člana gradske opštine koji ima biračko pravo, da pomaže pretsedniku u vršenju mesne policije i drugih mesnih poslova; dužnost vrši počasno, po naredbama pretsednika.

§ 86

Statutom se može odrediti da se poslovi po pojedinim granama gradske samouprave privredne i socijalno-kulturne prirode ili nadzor nad njima, ili vršenje pojedinog posla, može poveriti posebnim upravnim odborima, u koje se mogu birati i lica koja nisu članovi gradskog veća. Ovi odbori rade po uputstvima i pod odgovornošću pretsednika gradske opštine.

§ 87

Statutom se može odrediti, koje poslove pretsednik gradske opštine iz svoje nadležnosti može poveriti pojedinim činovnicima koji su na čelu pojedinih upravnih grana. U tom slučaju određeni činovnici vrše ove poslove po upustvima pretsednika.

IV. Delokrug grada

§ 88

Delokrug grada obuhvata sve poslove koji se tiču neposredno interesa gradske zajednice, a odnose se na ekonomski, kulturni i socijalni napredak u gradu.

Naročito spadaju ovamo u potrebnom obimu:

1) upravljanje gradskom imovinom (donošenje budžeta, ustanovljavanje i raspolaganje gradskim dažbinama, zaključivanje zajmova, kupovanje, prodaja, davanje u zakup gradske imovine, osnivanje gradskih preduzeća);

2) staranje za gradske saobraćajne ustanove i gradske javne građevine (građenje i održavanje puteva, tramvaja, mostova, pristaništa, skela, kanala, vodovoda, popločavanje trgova i ulica, osvetlenje);

3) pomaganje nevoljnih i ubogih, staranje za siromašnu i napuštenu decu, podržavanje dobrotvornih zavoda i ustanova i staranje o drugim socijalnim zadacima;

4) staranje za dobro zdravstveno stanje stanovništva (održavanje lekarske službe, službe babica, uređenje ambulanata, suzbijanje zaraznih bolesti, snabdevanje životnim namirnicama, briga za zdrave i jevtine stanove i zdravu vodu, za kupališta, igrališta, groblja i druge higijenske i sanitarne ustanove); staranje o fizičkom vaspitanju naroda i vatrogastvo;

5) unapređivanje narodnog gospodarstva u opšte (trgovine, obrta — zanatstva i industrije, ratarstva, stočarstva, ribarstva, voćarstva, zadrugarstva, ustanova za štednju i kredit, staranje za dobro zdravstveno stanje stoke i suzbijanje stočnih zaraznih bolesti);

6) sarađivanje na unapređenju prosvete (podizanje škola, osnivanje knjižnica, čitaonica, stručnih tečajeva, kurseva za

domaćice, analfabetskih tečajeva, pomaganje prosvetnih društava, priređivanje prosvetnih predavanja, podizanje prosvetnih domova);

7) davanje mišljenja na zahtev vlade o zakonskim predlozima i drugim predmetima.

§ 89

Gradovi su dužni vršiti mestne poslove državne uprave prema postojećim zakonskim propisima i na takvim propisima zasnovanim nalozima državnih vlasti.

Gradovi vrše na svome području ove poslove opšte uprave iz nadležnosti prvostepenih vlasti:

1) sanitetske i veterinarske;

2) tržne; po propisima o životnim namirnicama; o suzbijanju skupoće i o merenju;

3) građevinske i požarne;

4) po propisima o čistoći i održavanju puteva, mostova, obala, reka, potoka, kanala, bunara, pojišta i uopšte putnih i vodnih naprava;

5) po propisima o unapređenju poljoprivrede i stočarstva; šumske, lovne i ribolovske poslove; poljsku policiju.

Ministar unutrašnjih poslova može u sporazumu sa resornim ministrima uredbom prenositi u nadležnost grada i druge poslove opšte uprave, kao i od grada oduzimati pojedine poslove opšte uprave i prenositi na prvostepene opšte upravne ili državne mestne policijske vlasti.

Grad vrši mestnu policiju ukoliko je ne vrši državna vlast. U gradovima u kojima stoji na čelu gradske policije državni organ, država može primiti na sebe do jedne trećine svih troškova za izdržavanje policije.

Ako u gradu postoji državna mestna policijska vlast, ova je upućena na potrebnu skladnu saradnju sa pretsednikom gradske opštine, a obe vlasti dužne su stalno jedna drugu obaveštavati o merama koje se imaju sprovoditi zajedničkom saradnjom.

Gradske vlasti, kao i državne upravne vlasti, obavezne su na međusobnu pravnu pomoć u svom zakonitom delokrugu.

§ 90

Gradovi imaju pravo u poslovima svoje nadležnosti donositi za svoje područje opšte obavezne statute, mestne uredbe i pravilnike, a na osnovu zakona i uredaba na zakonu osnovanih, kao i u nedostatku propisa kojim bi bila uređena dotična pitanja.

Uredba može propisati da će se lica, koja se ne bi pokoravala gradskim uredbama, kazniti u novcu do 500 dinara, a u slučaju neisplate novčane kazne u ostavljenom roku zatvorom do 10 dana.

§ 91

Pretsednik gradske opštine dostavlja gradske statute, uredbe i pravilnike nadzornoj vlasti. Ova će zadržati od izvršenja statut, uredbu ili pravilnik, kao je u protivnosti sa Ustavom, zakonima ili uredbama državnih vlasti. U tom slučaju vraća u roku od mesec dana statut, uredbu ili pravilnik gradu sa svojim primedbama. Ako gradsko veće ne usvoji te primedbe pretsednik gradske opštine vraća predmet nadzornoj vlasti. Ako ova ne usvoji mišljenje grada, šalje ceo predmet i svoje mišljenje u roku od petnaest dana Državnom savetu (odeljenju) na odluku, a o tome izveštava grad.

Ako nadzorna vlast ne obavesti grad u roku od dva meseca da je statut, uredbu ili pravilnik zadržala od izvršenja, ili ako Državni savet ne donese svoju odluku u roku od dva meseca, grad može statut, uredbu ili pravilnik pustiti u izvršenje.

Pre nego što nadzorna vlast pristupi oceni zakonitosti, a statuti, uredbe ili pravilnici sadrže i propise koji imaju uticaja na gradske finansije, poslaće prethodno takve statute, uredbe i pravilnike Ministru finansija na ocenu celishodnosti ovih propisa koji se tiču gradskih finansija. Ministar finansija doneće odluku o tome u roku od dva meseca. Kad Ministar finansija da pristanak na ove propise, nadzorna vlast će pristupiti oceni zakonitosti. Vreme od kada se predmet pošalje Ministru finansija do vremena kada nadzorna vlast primi pred-

met od Ministra finansija ne računa se u rokove.

Statute iz §§ 81, 85, 86, 87, 95 i 100 i poslovnik iz § 69 odobrava Ministar unutrašnjih poslova, a u saglasnosti sa Ministrom finansija ukoliko statuti i poslovnik sadržaje propise koji imaju uticaja na gradske finansije. Ovi statuti i poslovnik dostavljaju se na odobrenje preko nadzorne vlasti i za njih ne važe stavovi 1 i 2 ovog paragrafa.

§ 92

Gradski statuti, uredbe i pravilnici koji su postali izvršni moraju se obnarodovati na način koji je za ta obnarodovanja dotični grad propisao, a stupaju na snagu petnaest dana po obnarodovanju, ako nije drukčije određeno.

§ 93

Gradski statuti, uredbe i pravilnici imaju obaveznu snagu i za pojedince i za vlasti, ali svi sudovi kao i Državni savet i upravni sudovi imaju pravo da cene zakonitost gradskih statuta, uredaba i pravilnika u svakom posebnom slučaju koji njima, u krugu zakonom određene nadležnosti, dođe na rešenje.

(Nastaviće se).

Ivan Ulčnik:

Naši stari zagrebački privrednici

Nastavak 3.

U GODINI 1862. DOBILI SU DOZVOLE:

JEAN FRANJO za limarski obrt u Dugoj ulici pod raznim brojevima. Bio je u Zagrebu poznat kao jedan od prvih limara. Umro je god. 1903. Naslijedila ga je u poslu supruga Terezija Jean, u Dugoj ulici br. 13, koja je posao napustila 1905., te ga predala sinu Božidaru, koji ga je vodio u Dugoj ulici br. 12 sve do godine 1910., kada je umro naglom smrću. Iza toga je posao preuzeo brat Mirko Jean, koji ga je napustio godine 1919. Time je konačno ispalo ime Jean iz naših obrtničkih redova, u kojima je stajalo kroz 60 godina. Od nasljednika Jeana Franje još živi u Zagrebu njegova kćerka Marija udova Rihtarić supruga već pokojnog zagrebačkog gradskog fizika Gjure Rihtarića, koji je i kao gradski službenik, a tako i u zagrebačkom društvenom životu bio opće poznata ličnost.

HARTMAN LAVOSLAV za knjigovežnicu. Rodjen je bio god. 1813. u Vel. Varadinu. Najprije se je posvetio učiteljskom zvanju u Vel. Kaniži, a poslije knjižarstvu. U Zagreb je došao god. 1856. Preuzeo je knjižaru od Romleitnera, a od dra Ljudevita Gaja preuzeo je njegovu nakladu knjiga. Knjižaru vodio je u Dugoj ulici br. 2, a kasnije je otvorio i podružnicu u Ilici br. 4. Posao u Dugoj ulici napustio je koncem god. 1884., pa je glavni posao postao u Ilici br. 4. Iza toga počeo je sam izdavati razna djela. Osobito je popularna naklada hrvatsko-njemačkog rječnika od Filipovića, Deželića i Modeca. God. 1871. utemeljio je i tiskaru. Osnovao je i veletrgovinu papira, koju je god. 1882. preuzela tiskara Ignaca Granitza, (da-

našnja »Tipografija«). God. 1881. u mjesecu svibnju napustio je uslijed bolesti knjižarski posao, a preuzeli su ga Stjepan Kugli i Albert Deutsch, koji su se preselili na današnje mjesto u Ilici br. 30. Hartman je umro 13. lipnja 1881.

MALINŠČAK BALTAZAR za brijački obrt u Novoj Vesi br. 22, 41. To je bio prvi brijački obrtnik u Novoj Vesi. Bio je poznat ne samo kao brijač, već se je bavio po tadanjem običaju i vadjenjem zubiju kao i puštanjem krvi, što je tada bilo kod brijačkih majstora kao nuszanimanje. Bio je u rodu sa poznatim zagrebačkim historikom Ivanom Krst. Tkalčićem, koji je bio brat njegove žene Franjice rodj. Tkalčić. Na njegovoj bivšoj kući postavila su »Braća Hrvatskog Zmaja« spomen ploču Ivanu Krst. Tkalčiću, jer se je Tkalčić u toj kući rodio. Malinščak je umro u visokoj starosti god. 1903.

GODINE 1863. DOBILI SU DOZVOLE:

KREBER IVAN za bačvarski obrt i to u Novoj Vesi. To je bio u ono vrijeme najveći bačvarski obrtnik u Zagrebu. Kasnije se je preselio u vlastitu kuću u Zvonarničku ulicu br. 7. Posao je napustio god. 1883.

ALEKSANDER ŠANDOR za trgovinu mješovite robe u Ilici br. 40. God. 1896. predao je tu trgovinu radi bolesti sinu Robertu, koji je posao proširio sa bojama i četkarskom robom. God. 1903. napustio je Robert Aleksander sasma trgovinu mješovite robe, pa se je isključivo bavio samo trgovinom boja, četkarske i materijalne robe. Koncem god. 1908. umro je Robert Aleksander, pa je tu trgovinu preuzeo njegov dotadašnji suradnik Samojlo Weinberger, koji taj posao u još opširnijem opsegu danas vodi.

Aleksander Šandor bio je i vlasnik kuće u Ilici br. 40, kroz koju kuću se proteže prolaz u Tuškanac nazvan Dežmanova ulica. Njegovi nasljednici u glavnom sagradiše sa obje strane taj prolaz. Taj prolaz značajan je za Zagreb, s razloga što se iz najprometnije ulice Ilice, iz strogog gradskog središta, odmah dolazi u jedan prirodan šumoviti park Tuškanac, koji se sa kratkim prekidima proteže gotovo do Prekrižja.

MUČNJAK EMANUEL, za knjigoveški obrt u god. 1876. otvorio je u Dugoj ulici knjižaru u zajednici sa H. Senftlebenom iz Šleske. Mučnjak je umro god. 1884., dok su nasljednici pod tvrtkom »Mučnjak i Senftleben« vodili tu knjižaru sve do god. 1891., kada knjižara bude sasma napuštena.

HAGENAUER DRAGUTIN za užarski obrt. Izučio je taj obrt kod svog oca, pa je posao vodio na današnjem Preradovićevom trgu br. 7. Posao je napustio god. 1890., a zatim je iza nekoliko godina umro. Bio je brat Ljudevita Hagenauera, uglednog norveškog gradjana, o kojem će u istoj rubrici biti govora. (Nastavit će se.)

Dvadeset i pet godina našega Zagrebačkog Zbora

DOJMOVI PRED OVOJESENSKU IZLOŽBU

Otišao sam po data o jubilarnoj ovojesenskoj priredbi našega Zagrebačkoga Zbora i već kod samog ulaza na izložbeno zemljište bio sam ugodno iznenadjen, jer je vidljivo da se za proslavu dvadesetipet godišnjice uspješnoga rada spremaju atraktivne arhitektonske naprave, koje će preobraziti izložbeni teren u posve modernom i velegradskom stilu.

Svaki naš inteligenat zna da internacijonalni prestiž grada Zagreba imamo u prvome redu zahvaliti Zagrebačkome Zboru, koji svake godine neumorno pronosi po svjetskim kioscima, agencijama, komorama, stanicama i lukama ime našega grada i po tome ga podiže u red onih privrednih centara, čiji kapacitet rada zaslužuje medjunarodnu reputaciju.

Oduzmemo li Zagrebu njegove Zborove, ime sedamstogodišnjega grada u današnjoj nervozi bi ubrzo bilo izbrisano iz internacijonalnoga privrednoga života i Zagreb bi spao u red moguće vrlo lijepih gradova ali beskrvnih i manje vrijednih, jer u današnjici se vrijednost jednoga grada cijeni jedino po njegovom privrednom kapacitetu.

Na galeriji velike dvorane Z. Z. vidio sam čitav red vrijednih ljudi kod ekspedita bezbroja letaka, plakata, prospekata, poziva i dopisa, koji će dan kasnije poplaviti evropsku privredu i na taj način sa uspjelim Kocijančićevim plakatom reklamirati i naš Zagreb.

Zamislite si na čas da ste negdje u Berlinu, Parizu ili Barceloni i da na oglasnim stupovima zapazite onaj naš popularni i romantični pogled sa Strossmajerovog šetališta na katedralu, a na balustradi dva crvena kompaktna Z. Z. Budimo objektivni, nije mala stvar proći veliki svijet s imenom našega grada i veliku zahvalnost dugujemo ljudima, koji usprkos teške današnjice ne napuštaju svijetlu tradiciju prvih osnivača te vrijedne i ponosne institucije.

Iako u poslovnoj nervozi, primio me naš popularni komponista i ugledan član našega odbora direktor Z. Z. g. Lujo Šafranek-Kavić sa svojim dobroćudnim starozagrebačkim načinom i često prekidan telefonskim i ličnim upitima ispričao kratak historijat velikoga rada i velikih uspjeha Zagrebačkoga Zbora od 1909—1934 godine:

— Pa Vi poznate nas Zagrepčane... Mi smo ljudi koji smo beskrajno zaljubljeni u Zagreb i ta je velika ljubav stvarala i stvorila iz malog naselja veliki grad, koji na svim kulturnim linijama ne zaostaje ni za jednim velikim evropskim centrom... Od prvog početka zagrebačke historije do danas svu svoju snagu crpio je Zagreb jedino iz svoje privrede... Privreda je lako povodljiva za dobrim primjerima i za to je razumljivo da su se zagrebački patriote ugledali u štajerski Graz, gdje je svake jeseni bila priredjivana uspjela »Grazer Herbstmesse« i da su htjeli da i njihov Zagreb na taj način privuče na slične izložbe što veći broj stranaca... Osnova je uspjela, jer je na svakom koraku našla razumijevanje i potporu, a naročito kod općine grada Zagreba... Mnoga imena od osnivača stoje i danas u prvim redovima našega grada, a mnogi od njih — kao što je razumljivo za vrijeme od četvrt stoljeća — počivaju u mirogojskim sjenama... Za budući broj »Zagreba« napisati ću historijat Zagrebačkoga Zbora da ostane to vrijedno nastojanje, rad i uspjesi, zabilježeni u našem zagrebačkom arhivu i kao uzor i kao podstrek za kasnije generacije...

U jubilarnoj godini 25-godišnjega opstanka priredjuje Zagrebački Zbor svoju glavnu godišnju priredbu 1.—10. septembra kao XXII. medjunarodni opći veliki sajam uzoraka, koji obuhvaća sve vrsti robe, ali je na temelju dobrih iskustava posljednjih godina specijaliziran u nekojim naročito aktuelnim strukama. Izbor ovih struka bio je ovoga puta naročito sretan što se vidi iz odličnoga odaziva izlagača tako da je ovoga puta i prostor Higijenske izložbe morao biti upotrebljen za izlagače a iskorišten je svaki kutić pokrivenog slobodnog izložbenog prostora. Gotovo sva mjesta već su zauzeta — oni koji računaju da će u zadnji čas dobiti mjesta temeljito će se prevariti u svojoj spekulaciji. Razdioba bit će kao uvijek provedena strogo po strukama, prvorazredna kvaliteta industrijskih izlagača već je garantirana stiglim prijavama. Ovaj velesajam imat će naglašeni karakter izvozne propagande za naše industrijske proizvode, provedena je naročita reklama za posjet interesenata iz svih balkanskih i levantskih zemalja, te stranaca, ljetnih gostiju iz našeg Primorja i od engleske flote, koja će se upravo za vrijeme Zbora zadržavati u našim vodama.

Velika elektrotehnička izložba, koju prigodom kongresa priredjuje Savez električnih centrala u svrhu propagiranja elektrifikacije obrta i industrije, doma i sela, bit će naročito zanimljiva i atraktivna za najšire slojeve gradskog i seoskih pučanstva. Ova izložba zapremat će veliku dvoranu »A« i priključni paviljon »I«, a sudjelovat će osim Gradske električne centrale sva domaća i mnoga svjetska električna poduzeća i prikazat će uz opće preglede upotrebu elektrike u radionicama, u kući i kuhinji, u poljodjelstvu i staji.

Druga rudarska izložba bit će ujedno priprava za veliku svjetsku izložbu u Bruxellesu g. 1935. kod koje će Jugoslavija zvanično sudjelovati s naročitom tendencijom da pred belgijskim i svjetskim kapitalom prikaže naše rudarsko bogatstvo koje u velikoj mjeri još čeka na svoju eksploataciju.

Ova nadasve važna izložba bit će proširena specijalnim sajmom naše željezarske, strojarske i metalurgične struke, kod kojega će prvi puta naša proizvodnja ove grane u impozantnoj kompletnosti prikazati svoj napredak i svoj u zadnjim godinama polučeni visoki kvalitativni i kvantitativni kapacitet. Ova reprezentativn apriredba zauzet će dvije velike hale »D« i »E« te prostrani slobodni prostor.

Naša odlična tekstilna industrija pokazat će u velikoj hali »C« po šesti puta svoje najnovije modne kreacije na redovitom specijalnom tekstilnom sajmu.

Atrakcija za strance i domaću publiku bit će opet izložba narodnih radova, proizvoda našeg čuvenog kućnog obrta iz tkanina, drva, kovina, keramike itd. Kao što je prije dvije godine bilo naročito istaknuto ćilimarstvo, tane čipkarstvo, bit će ove godine posvećena posebna pažnja rezbarstvu iz drva i kovina, kako se je ono još sačuvalo u starim primitivnim tehnikama u raznim krajevima naše države. Od glazbenih instrumenata do ukrasa i praktičnih predmeta izradjivat će naši rezbari i kujundžije svoje proizvode pred publikom. Kod organizacije ove živopisne izložbe suradjuje opet naš Etnografski muzej.

Već uživjeli redoviti specijalni sajam prehrambene industrije sa svim oplemenjenim proizvodima naše poljoprivrede (razne konzerve, mljekarstvo, tjestenine, slatkiši, suhomesnata roba, ulja, pića, te kava itd.) zanimat će naše ugostitelje, trgovce i domaćice u jednakoj mjeri kako će sajam poljoprivrednih strojeva i potrebština interesirati seoske gospodare.

Uz ove specijalne sajmove, na čijoj organizaciji suradjuju u stručnim odborima naši najprominentniji stručnjaci, priključuje se sajam uzoraka ostalih branša kao: koža, drvena, uresna i galanterijska roba, kemički proizvodi, papir, staklo itd.

Veliku pažnju pobudit će bez sumnje zvanična kolektivna izložba Kraljevine Italije, koju priredjuje Talijanski Izvozni Institut u Rimu u naročito ukusno i otmjeno udešenom, posebno odijeljenom paviljonu i na slobodnom prostoru a 600 kvadratnih metara izložbene ploštine. Italija izložit će sve one svoje industrijske proizvode za koje kod nas vlada interes kao kompenzacijona roba za naš znatni izvoz u susjednu zemlju. To je tekstil, keramika, staklo, kemički proizvodi, galanterija i poljoprivredni strojevi te turistička propaganda. Ovo je prvi puta da Kraljevina Italija u interesu što bolje izgradnje medjusobnih trgovačkih odnosa izmedju susjednih zemalja zvanično učestvuje na jednoj izložbi u Jugoslaviji a ujedno je to u neku ruku uzvrat za izložbene paviljone koje naša država ima na sajmovima u Milanu i Bari-u.

U posebnom odjeljenju izlagat će izumitelji svoje najnovije pronalaske i patente u modelima, nacrtima ili u konačnoj izvedbi.

Ovogodišnji jesenji sajam pružit će bogati sadržaj visoke kvalitete i bit će jednako zanimljiv i privlačiv za privrednike koliko za najširu gradsku i seosku publiku.

Na ovaj način namjerava Z. Z., kojemu je nedavno po treći put izabran predsjednikom naš ugledni zagrebački sin glavni ravnatelj Gradske Štedionice g. Rudolf Erber, u čednom obliku i bez suvišnih parada ali s ozbiljnom i kvalitativnom priredbom proslaviti 25-godišnjicu u uvjerenju, da je u dobrim i lošim vremenima savjesno, agilno i uporno ulagao sve svoje sile, kako bi ispunio zadatak, koji su u ovoj našoj skroz altruističkoj ustanovi prije četvrt stoljeća namijenili njezini utemeljitelji... Z. Z. postao je prvi i najjači propagator naše domaće proizvodnje, u medjunarodnom svijetu pronio je glas hrvatske metropole kao važnog privrednog i turističkog središta, a grad i gradjanstvo ima svoje direktne i indirektne koristi od velikog prometa putnika i robe prigodom svake zborske priredbe... Gradjanstvo i gradska općina svijesni su ovoga velikoga značenja Zagrebačkoga Zbora za to njegova uprava nakon 25-godina uspješnoga rada spokojno očekuje povoljno riješenje svih onih aktuelnih vitalnih pitanja njegove budućnosti, čije riješenje je u rukama gradske općine.

Zahvalio sam se na podacima i kod odlaska ponovno po predradnjama uvjerio da će ovojesenski zbor biti doista medjunarodna atrakcija.

Fresko »Posljednji sud« iz sakristije uništio je H. Bollé. Slika po akvarelu H. Bollée.

Ivo Franić: *(Nastavak 7).*

Stara katedrala u Zagrebu

Crkva sv. Marije Infunara, zvana Colleggiata[79], bila je također malena romanska crkvica, ali je služila kao zborna crkva Kaptola. I ona potječe iz početka XIII stoljeća (1220), te pripada školi romanskog prelaznog stila kao i zagrebačka.

U Zagrebu ona nije ni trebala da bude veća. Zagreb je bio malen grad. Biskup nije stanovao u njemu, nego u Čazmi. A dolazio je, kako Farlati[80] ispravno svjedoči, samo u vrijeme velikih svečanosti, da u Zagrebu obavi svoje episkopalne dužnosti. Osvald Thuz nam objašnjava i razloge tome: »što nastanba Zagrebačka nije bila ni dosta sigurna, a ni za dostojanstvo biskupsko dostatno velika i otmena[81]. A za službu pastve bilo je, kako to posvjedočava i Ritter Vitezović[82], u Zagrebu dosta drugih crkava.

Dugo vrijeme izgradnje, makar i ovako prostorno malene crkve, lako opravdavaju burna vremena u kojima je ona nastajala: dinastičke smutnje, buna zbog kraljice Gertrude, borbe hrvatskog hercega Andrije protiv brata kralja Emerika itd.

[79] M. Vasić: Arhitektura u Dalmaciji. Bgd. 1922.

[80] Farlati V. 369: Statis vero et solemnibus anni temporibus Zagrabiam ad functiones episcopales obeundas se conferebant.

[81] Krčelić: ibid.

[82] Ritter-Vitezović: Op. cit. Pars III. cap. 1.

Dakle prvu Zagrebačku katedralu, koju je biskup Stjepan I posvetio 1217 u prisutnosti kralja Andrije II. imademo sačuvanu u staroj sakristiji. Temelje joj je položio osnivalac Zagrebačkog Kaptola biskup Prodan (1170—1175), a dovršena je oko 1217 u prelaznom romanskom stilu. Građena je pod biskupima Prodanom, Dominikom († 1203) i Gothardom († 1213). Svi su oni sahranjeni u gradilištu katedrale, a nadgrobne su im ploče prenešene kasnije u katedralu biskupa Timoteja. S njima je sačuvana i nadgrobna ploča Jelisave, kćeri Zagrebačkog župana Valentina († 1200). Svi raniji biskupi, koji su umrli na stolici zagrebačkog episkopata, sahranjeni su u Čazmi. Iznimku čine jedino ova trojica. Već Stjepan I i Stjepan II sahranjeni su, ponovno, u Čazmi. A od Timoteja dalje sahranjuju se svi u Zagrebu. Umrle u Čazmi prevozili su u Zagreb na sahranu.

II

Najveća vrijednost predboléovske Zagrebačke katedrale bila je u tome, da je ona ostala živim zapisom svoje historije, od svoga nastajanja pa do njena ukopa u ono Rajnsko čudo, koje nikako da se aklimatizira u našu sredinu. Nedonošće u ambijentu s kojim se isključuje.

Sve ovo, što sam do sada izveo, bilo je jasno iz arhitekture stare katedrale kakova se, pored svih krparenja, očuvala do velikog potresa i Bolléovske rekonstrukcije.

Arhitektonski dijeli se katedrala na dvije glavne skupine: I Timotejev sklop (sakristija, kapela sv. Ladislava, kapela Bl. Dj. Marije, svetište s korom, te kapela sv. Stjepana), i II na uzdužnu crkvu s pročeljem i zvonicima, djelo visoke i kasne gotike, a izvedeno u XIV, XV i XVI stoljeću.

Timotejev sklop kompilacija je ranijih zgrada (sakristije, kapele sv. Stjepana Prvomučenika) i novogradnje, koju je izveo, da ova dva bloka međusobno poveže (kapele sv. Ladislava, Bl. Dj. Marije i prezbiterij).

Stilski i taj sklop je međusobno raznolik. Već smo nekoliko puta naglasili, da je sakristija izgrađena u romanskom prelaznom, a kapela sv. Stjepana Prvomučenika u ranoj gotici prvog perioda. Kapela sv. Ladislava, Bl. Dj. Marije i prezbiterij nose biljege rane gotike, dotjerana i razvijena stupnja. Kapela sv. Ladislava bliži se, u izvjesnoj mjeri, sakristiji, prezbiterij kapeli Bl. Dj. Marije. Orijentacija sakristije, obiju kapela i prezbiterija ide sa zapada prema istoku, samo kapela sv. Stjepana orijentisana je od sjevera prema jugu. Kako je ona, sve do potpuna okončanja uzdužne

[83] Farlati V-385.

crkve i pročelja, služila kao ulazna kapela u Timotejev sklop, čini se, da je do ove izgradnje išao i plan biskupa Stjepana II, i da je on, baš iz ovoga razloga, ovako i gradio ovu kapelu.

Mi smo do sada utvrdili za svaki dio ovoga sklopa i njezina graditelja (za sakristiju biskupa Prodana, za kapelu sv. Stjepana biskupa Stjepana II, za kapelu sv. Ladislava i Bl. Dj. Marije biskupa Timoteja II). No za prezbiterij i oltar sv. Stjepana kralja u njemu, mi ne nalazimo spomena da ih je dovršio biskup Timotej. A, jer sve što je načinio ima svoju kroničarsku zabilježbu, nema nikakove dvojbe, da je on i ovo načinio, da bi i to bilo u zapisima spomenuto. Dakle, više je no vjerojatno, da prezbiterija Timotej nije dovršio, niti da nije on načinio oltara sv. Kralja. Onda ko?

Biskup Antonije[83], neposredni nasljednik Timotejev, zaglavio je nasilnom smrću, nakon šest mjeseci biskupovanja. Onda izbija buna protiv kralja Andrije Mlečanina u korist Karla Martela, Anžuvinca iz Napulja. Na čelu bune stoji Pavao Šubić knez Bribirski. Zagrebački biskup Ivan pridružio se pobuni. Kaptol ostaje vjeran kralju Andriji. Biskup oštro obračunava s Kaptolom. Medvedgradski kastelan Gardun pristaje uz Karla Martela. Pod izlikom, da brani šanse Anžuvinaca i podržaje stranu biskupovu, provaljuje na Kaptol, robi i zarobljuje kanonike, ali istodobno plijeni i riznicu Stolne crkve.

Biskupa Ivana naslijedio je pristalica kralja Andrije, biskup Mihajlo. Svoju biskupiju zaposjeo je na čelu Andrijinih četa s izvučenim mačem u ruci. I čitavo vrijeme svoga biskupovanja ratuje s plemstvom, s velikašima, s Gardunom, sa svojim kanonicima, sve dok nije 1302, nakon konačne pobjede stranke Anžuvinaca, ostao, za uvijek, u Ugarskoj. U mržnji na svoga predšasnika išao je čak tako daleko, da je derao i one crkvene spise na kojima se nalazio potpis ili pečat njegova anžuvinskog predšasnika.

Ovi biskupi niti su imali vremena, niti smisla da rade na dovršenju djela Timotejeva. I nijedan nam izvor toga ni ne napominje.

Mihajla je naslijedio biskup Augustin Kažotić (1303—1319), kojega je crkva priznala svecem. Bio je dominikanac. Za njega svjedoče izvori, da je nastavio s radom biskupa Timoteja, »da je baziliku, koja je bila oštećena i oplijenjena za nedavnih buna, iznova ukrasio«. Krčelić[84] govori samo o opravku i kaže da ju je opskrbio s pokućtvom i crkvenim posuđem. Međutim Farlati[85] izričito navodi »da je dogradio katedralu do vrhunca (»usque ad culmen«), uredio je i providio s oltarima«.

[84] Krčelić op. cit.: basilicam reparat et praeteritis tumultibus sacra spoliatam supellectile ornat, instruit, sacris reliquiis providet.

[85] Farlati V-392: — non defuit interim fabricae Ecclesiae cathedralis (ut Joannes Marauitius in ejus vita) a Timoteo, ut diximus, promotae, quam licet ad suum fere culmen perduxisset, nullibi tamen insignia gentilia aliorum more sculpi, sicut nec

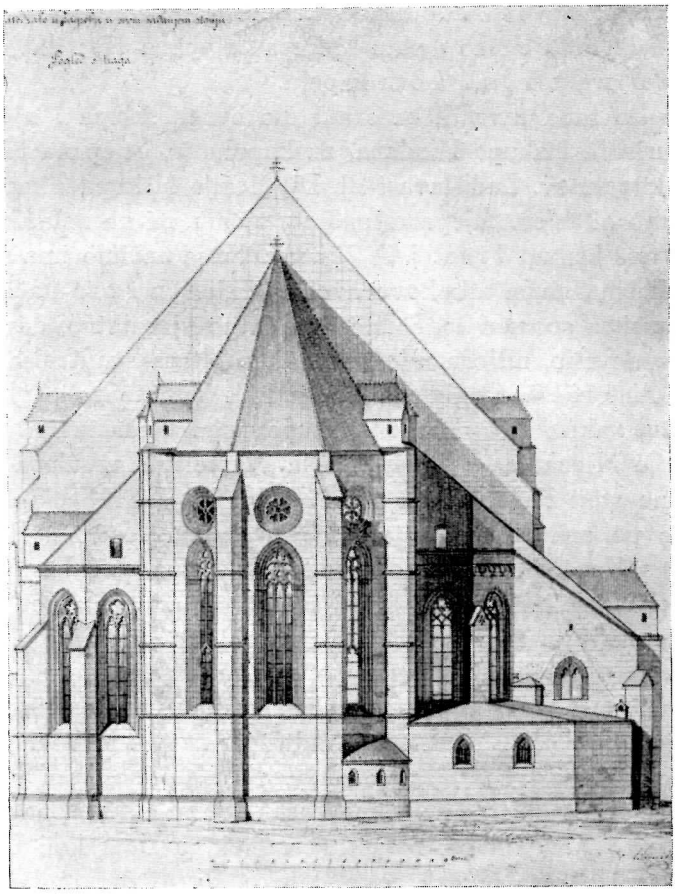

Završni dio katedrale i sakristij sa Alagovićevim pridodatkom

Kad znademo što nam savremeni zapisi ostaviše spomenuta da je okončao biskup Timotej, lako ćemo se sami domisliti, što je načinio Kažotić. Izgleda, da je dogradio i natkrio prezbiterij, načinio u njemu oltare, uredio korske klupe za kanonički zbor, a u riznici nadoknadio što je Gardun opljačkao. Tako je ovaj glavni sklop nove katedrale (recimo Timotejeve) završen pod biskupom Augustinom Kažotićem.

Pogledajmo sada arhitektonsko stanje ovoga sklopa, kako smo ga našli prije rekonstrukcije arh. Bolléa. Stara Prodanova katedrala (sakristija) prezidana je na sprat ,a svaki dio opet na istočni i na zapadni predjelak. U istočnome dijelu prizemlja posvetio je otar sv. apostola Petra

sacrae supellectili altariumque ornamentis quibus munificentissime prospexit, incidi, vel assui permisit.

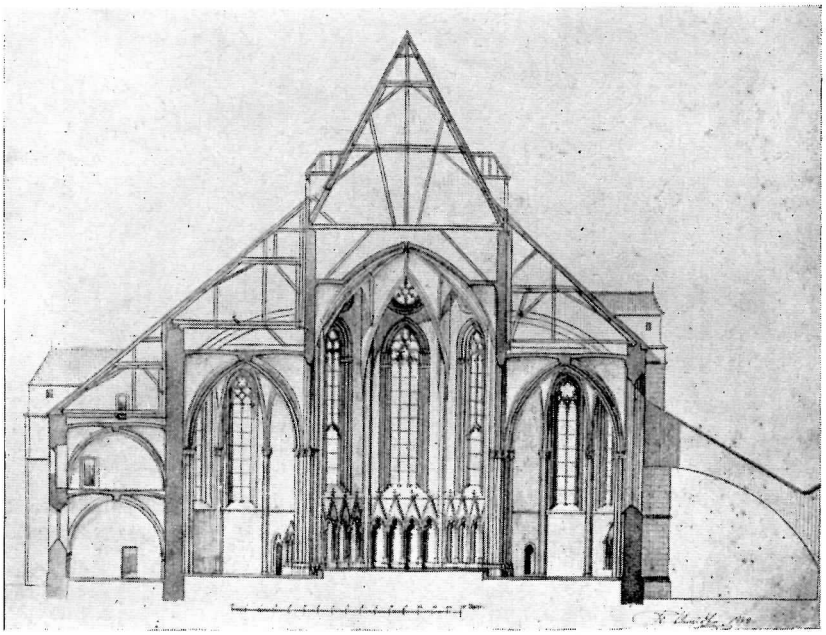

Prosjek stare katedrale sa sakristijom s istaknutom krovnom konstrukcijom i kapelama.

i Pavla, i to je bila, stvarno, sakristija. Zapadna strana uređena je za katedralnu riznicu. Na spratu u zapadnome dijelu bila je smještena kaptolska arhiva, a u istočnome dijelu, sudeći po prozoru koji gleda u kapelu sv. Ladislava, mogla je biti i biskupska bogomolja, a i kaptolska vijećnica za sjednice zbornoga Kaptola, koji je bio i mjesto za ovjerovljavanje isprava (locus credibilis).

Razdijelni svod, koji odvaja sprat od prizemlja, potpuno je istovjetan sa iskonskim svodom, koji je ostao i dalje kao svod sprata. Rebra i svodni lukovi u svome se smještaju, do na vlas, podudaraju u oba sprata tako, da oni na spratu, nemajući zasebnih stupova, u neku ruku, kao uronjuju u pod, i gube se u svodu prizemlja ,da, negdje u zidu, zajednički sjednu na stupovne snopove koji se vide u uglovima travejskih polja razizemlja. Tako nam izgleda, kao da su donji lukovi prirodni nastavak gornjih. Ovu pregradnju radili su majstori sa solidnim znanjem i dubokim smislom za umjetničke vrednote. Umjeli su, finom intuicijom, velikom kombinatornom snagom, da očuvaju cjelokupnost gradnje i harmoniju dijelova s cjelinom. Upravo se ne dadu razlučiti izvori od kasnijih imitacija, prigradnja i dodataka. Da ne bi unutrašnje harmonije kidali, uzlaz na sprat ugradili su u vanjski potporni pil srednjeg razdijela iskonske kvadratne traveje. Taj pil su pretvorili u minaretski tornjić, a u njega ugradili vretenaste stepenice.

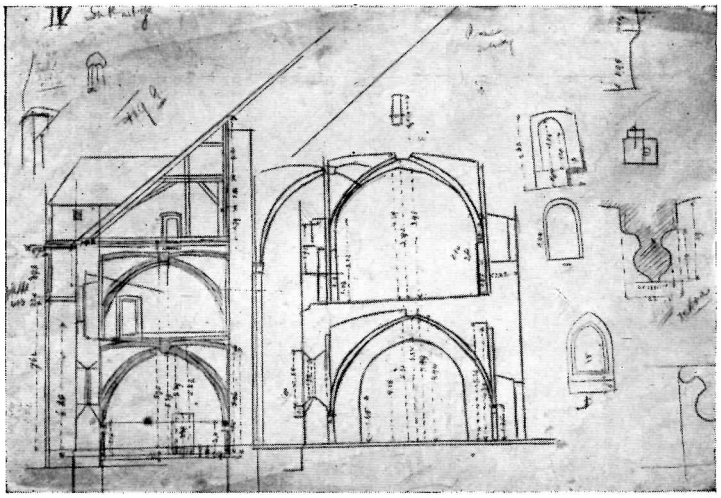

Presjek sakristije: lijeva strana: dolje riznica, gore arhiv. Desno: dolje sakristija, gore pretprostor. Profil rebara, profil prozora. Crtež H. Bollée.

Jedno je samo napadno: ni prvome spratu, ni riznici nije posvećivana ona preciznost izvedbe, koja se vidi u kapeli sv. Petra i Pavla (sakristije).

Svodna konstrukcija podudara se sa svodnim sistemom i izvedbom u kapeli sv. Stjepana. Profil rebara kruškolik je i u sakristiji, i u kapeli sv. Stjepana, ali i u kapeli sv. Ladislava.

Općenito se smatra ,da je kruškoliki prerez rebara tvorevina visoke gotike. Slučaj u našoj katedrali, pa sačuvani nalaz u crkvi »Leech« u Grazu iz istog vremena tu tvrdnju opovrgavaju. Ti profili rebara su, doduše, jednostavni, i nisu tako raščlanjeni kao oni u visokoj gotici. Ali su tu. I ne će biti osamljeni primjer ove iznimke u razvoju gotike. Prema tome, kruškoliki profil rebara nije tvorevina, ali je značajna karakteristika visoke gotike, koja ga je preuzela, usavršila i, kao svoj značajni izraz usvojila.

Svodni lukovi sakristije glomazniji su i širi od vitkih, tankih i visokih gotskih lukova u kapeli sv. Stjepana. Razlika je uslovljena samom konstrukcijom stila pojedine građevine. Jedna je zamišljena i izvedena od iskona u romanskom duhu, druga je već začeta i nastala neposredno s gotskim shvaćanjem.

Svodna konstrukcija sakristije počivala je na romanskim »stupovnim snopovima« (svaki sastavljen iz po tri obla stupa); u kapeli sv. Stjepana na pilovskim svežnjima. Rebra i pojasevi ne sjedaju u sakristiji izravno na tjemeništa stupovnih zaglavaka, već na jedan vijenac koji su obrazovale nadstupovske petice (Kämpfer). Nožnice stupova proviđene su s dvostrukim oblukom i s po jednim pločastim podnožjem (Sockel). Sve ovo

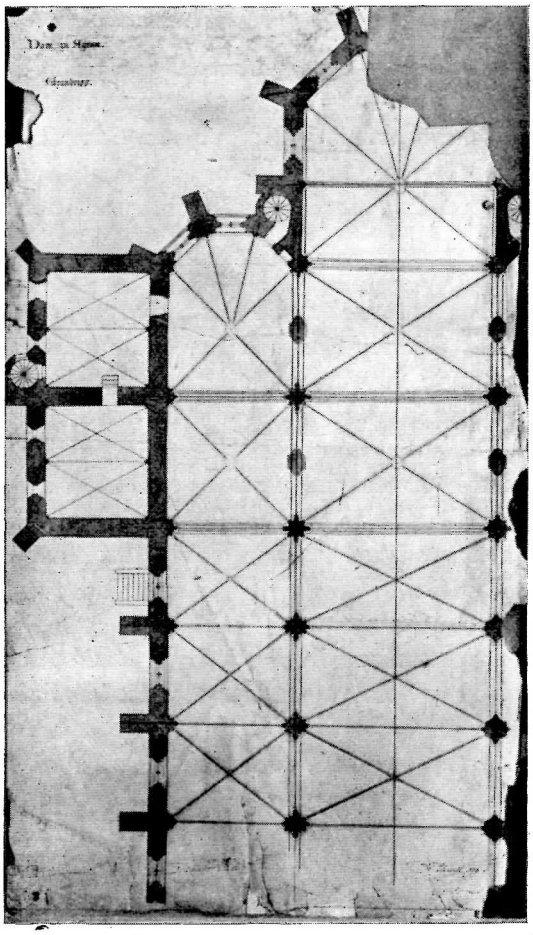

Tloris sakristije s kapelom sv. Ladislava s prezbiterijumom.

smjestilo se na dvaputa ukošene podloge (baze), koje su uobličene poligonalno. Sama podloga, sasma u romanskom duhu, imade atički raspored (izmedju dva torusa po jedan trohilus).

Za Timoteja znademo da je Stolnu crkvu opskrbio srebrnim posudama i ukrasio je ornamentima[86]. Kažotić je također učinio mnogo[87]. Već sama pohara Gardunova[88] dokazuje nam, da je iza Timoteja riznica ostala bogato opskrbljena dragocijenim vrijednostima.

[88] Farlati V. 386: Guardinus... in basilicam irruit, quam sacro thesauro ablato expilavit...

[86] Farlati V. 383: D. Timotheus per provisionem Summi Pontificis qui laudabiliter praefuit Ecclesiae quam diversis ornamentis et vasis argenteis dotavit.

[87] Farlati ibid.: diversis aureis, argenteis, et aliis praetiosis ornamentis sacram supellectilem instruxerat, prout vetera Zagrabiensis sacrarii monumenta testantur.

Zasebni odio predstavlja arhiv i biblioteka. Dr. Fancev utvrdio je[89], da je zagrebačka Stolna crkva posjedovala, već polovinom XIV stoljeća, bogatu arhivu i biblioteku. No kako je onaj inventar, kojega je on imao u ruci (1356—1387), samo prepis jednog starijeg inventara, to je ta biblioteka s arhivom dosizala i u XIII stoljeće. A arhiv jednog mjesta za ovjerovljavanje (locus credibilis) morao je biti dobro zaštićen protiv svih mogućnosti da postrada.

To nam objašnjava, zašto je Timotej ovako pregradio Prodanovu katedralu u pomoćne prostorije. Potrebe opravdavaju pregradnje. A te su postojale već u doba Timotejevo. S izgradnjom velike nove crkve, neugledna stara postala je suvišnom za obrednu službu, ali je čvrstoćom svoje masivne izgradnje i solidnošću svoje izvedbe i materijala mogla da posluži za svrhe u koje ju je i pregradio (sakristija, riznica, arhiv, vijećnica).

I fresko slike, koje su nađene u staroj sakristiji, a od kojih su nekoje i sada sačuvane, mogu nam da posluže izvjesnim dokazima. Nalazimo ih jedino u negdašnjoj kapeli sv. Petra i Pavla. I tu one sačinjavaju jednu cjelinu. Na razdijelnom zidu koji je, prije, odvajao ovu kapelu od riznice u prizemlju nalazio se »Posljednji sud«; fina kombinacija bizantinske škole na prelazu u romansko shvaćanje. Ova slika nam i inače služi važnim dokazalom, da je i Zagreb u XIII stoljeću spadao još u onaj zatvoreni krug bizantinske umjetnosti koja je svršavala u Akvileji i Ravenni.

Po stijenama i u svodovnim isječcima (Kappen) bili su smješteni likovi svetaca i osnivalaca monaških redova, te zaštitnika crkve (sv. Antun Pustinjak, sv. Bernard, sv. Dominik, a uz njih sv. Jeronim, pa sv. Stjepan Kralj, sa sv. Ladislavom i sv. Emerikom). Zanimivo je, da nema sv. Franje. A začudno je da te slike spadaju baš nekako u ono doba napetih odnosa između franjevaca i dominikanaca zbog vršenja inkvizicije u Bosni.

Pošto su freske nađene samo u prizemlju, na svodu kojega je Timotej podignuo da odijeli prizemlje od sprata, to te freske ne mogu biti starije od Timotijeve izgradnje. Teško je utvrditi, da li ih je sve baš on sam načinio. Dominikanac je bio Kažotić, a ne Timotej. A sve freske ne potječu iz jedne ruke i iz jednog vremena. Tako one na južnoj stijeni zida, do kapele sv. Ladislava, imaju već i izvjesnih nagoviještavanja Giottove škole trečentista iz Italije. Vjerojatno su obadva radila na njima. Izvori zasvjedočavaju i za jednoga i za drugoga, da su ornamentima ukrasili crkvu. U nijednom drugome dijelu Timotejeva sklopa ne nalazimo fresko slikarija. Ondje vlada već gotika, koja je boju podnosila samo u ornamentici ,a ne i u figuralnom dekoru. Za to je ona davala prednost plastici, onoj grani umjetnosti, koja je njezinom arhitektonskom shvaćanju bila najbliža.

[89] Vidi opaske 18, 19, 21, 22.

Na istočnoj završnoj stijeni nisu nađene fresko slike. I nadogradnja Martina Borkovića i neukusni surogat biskupa Alagovića ostavili su netaknutim osebujni romanski prozor prelaznog perioda na toj stijeni s mrežištem stilizivana čunja između dvije trifore. Taj stari romanski prozor odstranio je Bollé, kad je rušio Alagovićevu prigradnju, da je nadomjesti svojom isto tako proizvoljnom, makar i gotskom, halucinacijom.

Već Karl Weiss[90] utvrdio je, da su od 4 prozora sakristije, tek u vremenu, dva pretvorena u šiljaste, a sačuvali su kod toga stare izvorne formacije obloga luka. I Ivan Kukuljević Sakcinski ističe, da su nadprozorni lukovi sakristije više zašiljeni od onih u riznici. Na spratu su, međutim, svi prozori zadržali četverouglate formacije, kakove često susrećemo u romanskome stilu na kraju XII i početkom XIII stoljeća.[91]

Kapela sv. Stjepana imade vrlo zanimive pilovske svežnjeve. Duboke užljebine snažno potenciraju igru svijetla i sjenâ. Tri pilovska zaglavka ornamentisana su vegetabilnim motivima iz domaćeg raslinstva, — osebina rane gotike —, dok je četvrti zadržao 2 ptice koje su se, na romanski način, međusobno ispreplele s dugačkim vratovima.

Stil rane gotike u prezbiteriju i u postraničnim kapelama sv. Ladislava i Bl. Dj. Marije već je dotjeraniji i zreliji. Konstruktivno i stilski odudara od kapele sv. Stjepana, a napose sakristije. Pilovi i polupilovi pokazuju duh novih nastojanja, ne više na načelu »nositi i biti nošen«, već »poduprti i biti poduprt«. Konstrukciono su izvedeni snažno, a jače su raščlanjeni, no u prijašnjim čestima. Uočljiva je razlika između pojedinih dijelova u profilaciji rebara, u načinu kako službe prihvaćaju rebra i svodovne pojaseve, u ornamentici ukrasa, napose u zaglavcima služba itd.

U trodijelnom prozoru svetišta i četverodijelnom pobočne kapele Bl. Dj. Marije našlo se mrežište s motivom »ribljega mjehura«, znak visoke gotike. Vjerojatno djelo restauracije biskupa Thuza iz kraja XV vijeka. O toj restauraciji sačuvalo se izvornih zapisa.

I sama formacija prozora u pojedinim dijelovima Timotejeve novogradnje različita je. Pet prozora kora bogato je profilirano, iznutra i izvana, a formiranje svakog prozornog luka razgranalo se okruglim prutovima. Svi prozori imaju zašiljene lukove. Prozori svetišta, u svojoj gornjoj polovici, razdvajaju se u dva manja šiljasta luka s uvučenim nosovima. dok se u donjoj polovici slijevaju u jedan raskoračeni luk, zafrknut i zašiljen, čija se koljena gube u okviru prozora. Podnožja stupova na prozorima sjeverne kapele i svetišta poligonalna su, onih u južnoj kapeli okrugla. Mrežište prozora sjeverne kapele pretstavljaju četverolist, južne

[90] Karl Weiss: Der Dom zu Agram op. cit. 263.

[91] Ricci: Romanische Baukunst in Italien p. 28, 58, 81, 210.

peterolist. Malene prozorne ruže u svetištu imaju mrežišta iskonstruisana iz trolista u obliku srca, ali su im šiljci okrenuti naprama gore.

I potpornjaci su raznoliki. Na koru su dvovrsni: jedni koji dosižu samo do potkrovnog vijenca s 4 odsječka (Abstufungen), i drugi koji idu do samoga krova, a imaju 5 odsječaka. Na poligonalnim završecima postraničnih kapela izdižu se potpornji samo do visine mrežišta na prozorima. Potpornjaci, koji na korskoj apsidi dopiru do krova, imaju kao završetak jedan zabatni krović, dok ga ostali nemaju; samo su strmo ukošeni.

Sve su to oznake rane gotike. Na nju upućuju i korniži koji obuhvaćaju čitavu crkvu, uključujući i potpornjake. Između dva torusa smještena je duboka užljebina trohilusa. Ispod prozornih polica ide podnožni vijenac (Sockelgesimse), a ispod krova potkrovni vijenac (Dachgesimse). I minaretski tornjići su razdijeljeni uskim kornižima na katove.

Timotejeva katedrala bila je bazilikalnoga tipa. To nam svjedoče i oni postranični prozori koji su se sačuvali na stijenama u svetištu, koji nadvisuju postranične kapele, a služili su, da se kroz njih osvjetljava prezbiterij i postranične kapele. Same postranične kapele znatno su niže od prezbiterija; sve po strogome načelu bazilikalne šeme. Istom kasnije obuhvaćene su sve tri lađe (prezbiterij, obadvije kapele i sakristija) s jednim strmim krovom. Kroz to su prozori postali iluzorni, jer su se izgubili u području tavana.

Kad se to dogodilo, ne znamo. Svakako vrlo rano. Najkasnije u vrijeme Oswalda Thuza, jer graditelji uzdužnih lađa podižu ove na jednaku visinu sa svodom prezbiterija, a sve su lađe, po sistemu trijemskih crkva (Hallenkirche), jednako visoke. Uzdužne lađe grade se tečajem XIV i XV stoljeća za biskupa Eberharda, Albena i Thuza. One su prigradnja zasebnom sklopu kojega je načinio Timotej, a dovršio Augustin Kažotić. Ako su jednako visoke lađe uzdužne crkve došle pod jedan krov, nije ni prezbiterij mogao da ostane s kapelama pod tri bazikalno raščlanjena krova.

IZ STAROGA ZAGREBA

Priopćio: A. Makanec

JEDNA INTERESANTNA ŽALBA IZ GOD. 1848. RADI UHIĆENJA JOSIPA ČUBEKOVIĆA PO GRADSKOJ OPĆINI.

U ime zdravoga razuma Čovečanskoga, Slobode, Sreće, Sigurnosti, i pravah Čovećanzkih, bez kojeh nijedan Narod jošte nikada Velik, i u Svetu proslavlen postao nije, pred Licem Poglavarstva ovoga prestaroga Slobodnoga Kraljevskoga Grada protestiram, kak sledi:

Ja Josip Čubeković pravdoznan, i rod stare korenike horvatske, anda nipošto naselbinac — jučer u večer u društvu još nekoliko ovdašnjeh Stanovnikah, praveh Horvatah, kod večere u Kazini, po dozvoljenju, i pod zaštitom poglavarztva obstoječoj, po strahovito oboružaneh, na spodobu Turskih Sereżanah, nepoznaneh Ljudih silovito navaljen — koji Ljudi britke hangjare, i puške proti osobi mojoj pružali jesu zapovedajuč da se odmah svi pokorimo, i nje predsledimo, drugče budemo svi na komade odmah izcepani — pod takovum nečuvenum, i strahovitum osobito u nočno vreme po Ljudih, kojem na očiuh, i ustah kervoželda van plamtiti videla se je — datum zapovjedjum med oružjem pratjen, na ulici z — Četom napret idučega Gospodina Grofa Vojkffia radi svoga Velikodužja meni poznatoga umolio sam, da me u Stan moj slobodnog odpusča — koi izvoli mane po nekoliko oboružanih mladičah doma odpratiti dati, s zapovedjom, da se meni nikakovo nasilje neučini — ništarmanje isti mladiči nisu se tako vladali, kao Mladeži liberalnost zahteva, dapače med pretnjami Stan moj njima za vižitovanje otvoriti zapovedali, i meni Terszerole oduzeli jesu, koje za čas natrag Jurista Taler po nalogu zpomenutoga Gospodina Grofa, kako sam razumio, meni doneo je.

Slavno Poglavarstvo odovuda lahko uviditi doztoji, da ja u domovini mojoj, i u Gradu ovom, gde več dvadeset i osam letah mirno živem, kroz Ljudi, koji z-takovim ponosom mene nadvladati nemožeju, trojverstno nečovečno nasilje, naime na mestu svagdašnje moje hrane uživanja, na Ulici občinskoj, i u lastovitim mojem stanu, koi i u istoj okrutne Turskoj za svetinju smatrase, meni učinjeno je; — pak da ja za uzrok toga progonitelje moje upitam? Kazali bi, Vi ste nepriatelj domovine! anda nepriatelj mene samoga! Quod dictu adsurdum est — pak odkuda to isto ti znadu? Ja ž-njima nekonverziram, ja nisam šta takovoga pisao, a na čelu nikomu načela njegova čitati nije moguče, još manje z-oružjem proti načelam vojevati: — Quantus ergo Fanatismus! — U ostalom ja njima kazati mogu, da ja ona blaga načela za usrečiti Narod, i Čovečanstvo u pameti i Sercu gojim, koja oni dokučiti nisu moguči; najmanje pako slažu se moja politička načela sa ukinutjem Slobode govora, i mislih, kako i progonstvom pojedinih Ljudih; jerbo sam verlo uputjen, da se Narod tako samo slabi, i pred celim Svetom obšani — kazati mogu, da ja nijednu priliku dobro domovine poleg mogučnosti moje podupreti propustio nisam; a najpervo, i najpotrebnejše je za domovinu nje blagostanje, najvekša pako nesreča, i prokletstvo bratinzke kervi zaluda prolivanje.

Kada ova na kratkom očitujem, z kupa molim Slavno Poglavarstvo za zaštitu, koja meni po Pravu, Čovečnosti, i občinskoj sigurnosti pripada. U Zagrebu 7 a Majuša 1848.

Josip Čubeković, Pravdoznan

8a Svibnja 848. Br. 1562. Čitano u sednici 9a Svibnja 848.

KOMUNALNA POLITIKA

Nova Ves, svakako jedna od naših najstarijih zagrebačkih ulica, koja je svoje historijsko lice samo u toliko promjenila, što je posagradjeno nekoliko novih kuća, dok su neke stare drvenjare srušene. Inače se Nova Ves nije mnogo promjenila. Dok su mnoge i manje važne ulice popločene, u Novoj Vesi se još uvijek gazi blato i prašina, kako su je gazili nekada njezini šoštarski prvi stanovnici. Istina stvorena je nova paralelna ulica Medvešćak, koji je bez sumnje velegradski uredjena. Ipak Nova Ves je napučena ulica. Gotovo dva kilometra duga, gradskoj općini donijela je toliko daća i poreza, da bi svakako bilo opravdano da se već jednom pristupi k njenom uredjenju. Podjemo li dalje od Nove Vesi u sjevernom smjeru puca nam od Gubčeve Zvijezde krasan pogled na najljepši, a i najzdraviji dio Zagreba, a to su Ksaverska dolina i Mirogojska cesta. Ovi krajevi nekako su zaboravljeni, tek u najnovije doba, kada su ostali krajni smjerovi Zagreba upravo prenapučeni, došlo se je do spoznaje da u Zagrebu postoji krasan humovit kraj, gdje neima podvodnog terena, (kao Pešćenica i Trešnjevka), gdje u ljetu neima nesnosne zapare, kao u ravnicama, već struji zdrav gorski zrak, sa bistrim pogledom na zeleni sag, koji se prostire ispod našeg nam toliko milog Sljemena.

Na lijevoj strani Ksaverske doline leže brežuljci, koji bi se upravo idealno mogli isparcelirati za gradilišta vila. Naročito se tu ističu posjedi Burgstaller i Mallin. Na parcelaciji posjeda Mallin se je radilo ali su sa strane gradske općine stavljeni takovi uvjeti parcelacione podjelbe, da će jedva za sada do parcelacije doći. Bezuvjetno se je baš sada u doba gradjevne krize trebalo što liberalnije postupati, pa je gradska općina sa što više inicijative morala forsirati da se taj sjeverni dio grada sa vilama izgradi, na sličan način kao što se je izgradio Karvenjak, a još prije Pešćenica, to jest da je gradska općina sama nabavila zemljišta, koja je onda interesentima, uz uvjet gradnje, jeftino prodala. Izim Ksaverske doline postoje i Mirogojska cesta, koja naročito sa lijeve strane imade mnogo uvjeta za parcelaciju. Smetnja da se tu nalazi groblje ne dolazi danas više u obzir. Graćanska cesta, koja je danas obzirom na automobilni promet sa Zagrebačkom Gorom jako prometna, pruža naročito s desne strane lijepih mogućnosti parcelacije. Držimo da bi gradska općina još danas ta zemljišta mogla razmjerno jeftino nabaviti i iza toga ih privesti parcelaciji. Ako se to ne dogodi u što skorije vrijeme posijati će se na tim zemljištima razne kućice bez ikakovog reda (što se već dešava na posjedu Mallin), pa ćemo i na toj strani imati skoro lijepi broj divljih kuća.

Društvo Zagrepčana smatra si za dužnost, da vodi brigu o cjelokupnom napredku i razvijanju našeg lijepog Zagreba, ali mu je isto tako dužnost da promatra razvitak i pojedinih dijelova Zagreba. Kada je priroda tako lijepo ukrasila sjeverni dio Zagreba što se osobito ističe u Ksaverskoj dolini, to bi tim više bila dužnost svih pozvanih faktora, da te prirodne ljepote praktično iskoriste. Nadamo se da će ovi naši dobro namjerno ispisani redci naići na opće ispravno shvaćanje.

Novoveščan.

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik: Stjepan Stiegler, gradski tajnik Vodnikova ul. 10.— Tehnička redakcija: Katedralis. — Uredništvo i uprava: Gajeva 7. II. kat. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ulica 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.

MUNJA TVORNICA AKUMULATORA D. D.

Proizvodi i dobavlja:
Akumulatore za rasvjetu, Automobile, Motorne kotače, Radio, Telegraf, Telefon.

Centrala: **Zagreb**, Domagojeva 4, Tel. 4639. Filijala: **Beograd**, Dečanska 21, Tel. 21791. Tvornica: **Zagreb** Vrbanićeva 6, Tel. 4640

VARTA

Utemeljeno 1892

Knjigotiskara BRAĆA KRALJ

Telefon 4824 *ZAGREB* *Pavla Radića 9*

***Preuzima** sve vrsti tiskanica uz najkulantniju poslugu: kao trgovački dopisni papir, listovne kuverte, račune, dopisnice, posjetnice, osmrtnice itd. Cijene vrlo umjerene*

***Izradjuje** tiskanice u blokovima te zaručne i vjenčane karte, oglase, letake, kao i sve tiskanice u reklamnu svrhu i za sve uredske potrebe. — Podvorba brza i solidna.*

Najbolje sredstvo za čišćenje odijela je

DAJTE VAŠA ODIJELA ČISTITI TAMO, GDJE VIDITE U IZLOGU GORNJI ZASTITNI ZNAK

Jugoslavensko industrijsko i trgovačko d. d., Zagreb
Washingtonov trg 1 (prije Trg Burze) — Telefon broj 26-67 i 20-17
Generalno zastupstvo
tt. ROBERT BOSCH A. G. Stuttgart
Prodaja: Buick automobila, svih Bosch proizvoda, Seiberling guma, i svakovrsnog auto pribora.
Specijalna Bosch radiona za popravke.

Zbog preobilnog aktuelnog materijala u ovom broju nije izašao nastavak našega romana »Iz Kazališne«.